



VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Terhi Rajaniemi

”OMAOHJAAJA ON SEMMONEN JOKA
PITÄÄ NIINKU LANGAT KÄSISSÄ”

Kuntoutuskoti Mainingin asukkaiden ja ohjaajien kokemuksia

omaohjaajamenetelmästä

Sosiaali- ja terveysala
2016

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Terhi Rajaniemi
Opinnäytetyön nimi	”Omaohjaaja on semmonen joka pitää niinku langat käsissä”. Kuntoutuskoti Mainingin asukkaiden ja ohjaajien kokemuksia omaohjaajamenetelmästä
Vuosi	2016
Kieli	suomi
Sivumäärä	72 + 4 liitettä
Ohjaaja	Riku Niemistö

Opinnäytetyö toteutettiin Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry:n palveluasumisyksikkö Kuntoutuskoti Mainingin toiveesta. Tutkimuksen tavoitteena on selkeyttää omaohjaajuuden työnkuvaa kartoittamalla asukkaiden ja työntekijöiden kokemuksia omaohjaajuudesta Mainingissa. Opinnäytetyön aihe nousi esille keskusteluissa yksikön vastaavan ohjaajan kanssa, ja työyhteisöstä nousseen tarpeen vuoksi opinnäytetyön aihe on rajattu käsittelemään omaohjaajamenetelmää.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Teoreettinen viitekehys nojasi vahvasti teoriaan omaohjaajamenetelmästä. Lisäksi opinnäytetyössä tarkastellaan teoriaa mielenterveydestä ja sosiaalisesta tuesta liittyen omaohjaajamenetelmän mielenterveyttä edistäviin näkökulmiin. Kohderyhmänä olivat mielenterveyskuntoutujat ja heidän omaohjaajansa Kuntoutuskoti Mainingissa. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluina, joihin osallistui kahdeksan asukasta ja kaikki viisi ohjaajaa. Litteroidut haastattelut analysoitiin teoriasidonnaisella analyysimenetelmällä, jossa on peilattu omaohjaajamenetelmän ja sosiaalisen tuen teoriaa.

Tulosten perusteella omaohjaajuus rakentuu omaohjaajan ja asukkaan luottamuksesta yhteistyöstä. Omaohjaajan roolina on toimia asukkaan asioiden asiantuntijana sekä vastuu- ja tukihenkilönä, jonka tehtävänä on paitsi tukea myös motivoida ja neuvoa asukasta hänen tarpeidensa mukaisesti. Osa asukkaista oli epävarmoja tai he eivät tieneet, mitä omaohjaajuudella tarkoitetaan. Tärkeimmiksi sosiaalisen tuen muodoiksi omaohjaajasuhteessa koettiin emotionaalinen ja konkreettinen tuki. Tuloksista nousi esille lukuisia kehittämissuhteita, joista keskeisimmät olivat omaohjaajamenetelmän toimenkuvan, omaohjaajasuhteen luottamuksen ja asiakaslähtöisyyden parantaminen. Kaiken kaikkiaan omaohjaajamenetelmä koettiin tärkeäksi työmenetelmäksi, jonka avulla työntekijät pystyvät auttamaan asukkaita asiakaslähtöisesti.

ABSTRACT

Author	Terhi Rajaniemi
Title	The Experiences of Maininki Rehabilitation Home Residents and Employees on Personal Counsellor Method
Year	2016
Language	Finnish
Pages	72 + 4 Appendices
Name of Supervisor	Riku Niemistö

This bachelor's thesis was made in co-operation and for Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry (the social psychiatry association in Vaasa) and its supported housing unit Kuntoutuskoti Maininki. The study aims to clarify the job description of personal counsellors by looking at the experiences of Maininki rehabilitation home residents and employees on personal counsellor method. The subject of the study came up in a discussion with the supervising counsellor and she pointed out the need for a clarification of the job description at the workplace. This is why this study has been focused on the clarification of the personal counsellor method.

The theoretical framework of this qualitative study was based heavily upon theories of the personal counselling method. The study includes also theories of mental health and social support relating to the theories of the personal counselling method. Mental health rehabilitees and their personal counsellors in rehabilitation home Maininki formed the target group for this study. The data used in the study was collected by theme centered interviews. Eight of the residents and all five counsellors were interviewed. The transcribed interviews were analyzed with theory guided content analysis, reflecting on theories of personal counselling method and social support.

Based on the results we can say that personal counselling is built on confidential teamwork between the personal counsellor and the resident. The personal counsellor's role is to not only to work as a consultant and as a liable and supportive person, but to also motivate the residents in almost any way they might need. Some of the residents were unsure of what was meant with the personal counsellor method. Emotional and tangible support were brought up as the two most important forms of social support. Developing the job description of personal counsellors, improving the trust in the client-counsellor relationship and the client-oriented approach were the most crucial development ideas that came up from the results. As conclusion, it can be stated that the personal counsellor method was seen as an important way for the counsellors to help the residents with a more client-oriented approach.

Keywords Personal counsellor method, mental health, social support

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	10
3	AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	11
4	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	14
	4.1 Mielenterveys.....	14
	4.2 Omaohjaajamenetelmä.....	18
	4.2.1 Omaohjaajasuhde	21
	4.2.2 Moniammatillinen yhteistyö omaohjaajamenetelmässä	23
	4.3 Sosiaalinen tuki	24
5	VAASANSEUDUN SOSIAALIPSYKIATRINEN YHDISTYS.....	26
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	30
	6.1 Aineiston hankinta	31
	6.2 Aineiston analysointi	34
7	OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	37
8	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	41
	8.1 Taustatiedot.....	42
	8.2 Omaohjaajuus	42
	8.3 Sosiaalinen tuki	44
	8.3.1 Emotionaalinen tuki	45
	8.3.2 Konkreettinen tuki.....	47
	8.3.3 Arvioiva tuki	49
	8.3.4 Informatiivinen tuki	50
	8.3.5 Muu tuki	51
	8.4 Omaohjaajamenetelmän ja -suhteen kehittämistarpeet.....	52
	8.4.1 Työntekijöiden kehittämisehdotukset	52
	8.4.2 Asukkaiden kehittämisehdotukset.....	57
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	60
11	POHDINTA.....	65
	LÄHTEET	68

LIITTEET

TAULUKKOLUETTELO

Taulukko 1. Mielenterveyttä suojaavat ja haavoittavat tekijät.	s. 15
Taulukko 2. Esimerkki analysointiprosessista.	s. 35
Taulukko 3. Omaohjaajien ja asukkaiden ilmaiset sosiaalisen tuen muodoista.	s.44
Taulukko 4. Työntekijöiden ja asukkaiden kehittämisehdotukset	s. 52

LIITELUETTELO**LIITE 1.** Saatekirje**LIITE 2.** Haastattelulupa**LIITE 3.** Teemahaastattelun runko: Työntekijät**LIITE 4.** Teemahaastattelun runko: Asukkaat

1 JOHDANTO

Sosiaalialan ammattihenkilöitä on viime vuosikymmenen aikana edellytetty käyttämään työssään erilaisia työmenetelmiä. Työmenetelmät ja niiden ymmärrys ovat kuitenkin osoittautuneet hyvin hajanaisiksi: Osa kokee menetelmät palveluina ja osittain työvälineinä tai työtapoina eivätkä varsinaisina toistettavina ja määriteltävinä työnlaatua edistävinä menetelminä, kun taas osa kokee menetelmien luovan lisätyötä varsinaisen työn ohelle. Kuten moni muu sosiaalialan työmenetelmistä, myös omaohjaajamenetelmä koetaan hajanaiseksi ja pirstaloituneeksi. Menetelmälle ei ole koottu selvää määritelmää tai ohjeistusta, vaan se kulkee hiljaisena tietona palveluntuottajalta ja työntekijältä toiselle. (Timonen-Kallio 2009, 7, 8, 58.)

Tämän opinnäytetyön aihe nousi Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry:n asumispalveluyksikkö Kuntoutuskoti Mainingin tarpeesta selkeyttää omaohjaajan työnkuvaa yksikössä. Kuntoutuskoti Maininki tarjoaa Vaasassa täysi-ikäisille mielenterveyskuntoutujille sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalista kuntoutusta ja ohjausta pyrkien edistämään asukkaiden niin psyykkistä kuin fyysistäkin toimintakykyä ja elämänhallinnan taitoja. Mainingissa työskentelee viisi sosiaali- ja terveydenalan ammattihenkilöä vastaava ohjaaja mukaan lukien. Arkipäivisin ohjaajat ovat paikalla 7.00–20.30 ja viikonloppuisin 8.00–16.00, jolloin iltavuoroissa ja viikonloppuvuoroissa työskennellään yksin. Asukaspaikkoja yksiköllä on yhteensä viisitoista.

Omaohjaajamenetelmä luo mallin työnjaolle ja omaohjaajana toimimiselle, mutta sen sisältöön liittyvät monet muut tekijät, kuten omaohjaajan oma persoona, palveluorganisaatio sekä asiakas ja hänen tuen tarpeensa (Haapala & Hyvönen 2002, 40). Tämän opinnäytetyön kohderyhmään kuuluvat Mainingin työntekijöiden lisäksi asukkaat, joiden toimintakyky on estynyt eri mielenterveydellisten häiriöiden ja niistä johtuvien oireiden vuoksi. Omaohjaajat pyrkivät edistämään heidän mielenterveyttään ja kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä kuntoutusprosessia sosiaalisen tuen eri muodoin. Täten omaohjaajamenetelmän lisäksi opinnäytetyössä koettiin tärkeäksi tarkastella mielenterveyden ja sosiaalisen tuen käsitteitä.

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen menetelmin, ja sen tavoitteena oli selkeyttää omaohjaajuuden työnkuvaa Kuntoutuskoti Mainin-
gissa kartoittamalla niin asukkaiden kuin työntekijöidenkin kokemuksia omaoh-
jaajuudesta. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin yksilöllisiä teemahaastatteluja,
jotka analysoitiin teoriasidonnaisella analysointimenetelmällä. Aineiston pohjalta
luotiin yhtenäinen näkemys omaohjaajuuden tämän hetkisestä toimivuudesta sekä
kyseisen toimintatavan ja palveluiden mahdollisista kehittämistarpeista Kuntou-
tuskodissa.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön aihe nousi esille keskusteluissa Kuntoutuskoti Mainingin vastaavan ohjaajan kanssa. Työyhteisön sisällä oli käyty keskustelua omaohjaajamenetelmästä, omaohjaajan roolista ja siitä, mitä omaohjaajalta odotetaan Kuntoutuskodissa. Käytännön työstä nousseen tarpeen vuoksi tämän opinnäytetyön aihe on rajattu käsittelemään omaohjaajamenetelmää.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selkeyttää omaohjaajuuden työnkuvaa kartoittamalla asukkaiden ja työntekijöiden kokemuksia omaohjaajuudesta Kuntoutuskoti Mainingissa. Haastatteleamalla niin työntekijöitä kuin asukkaitakin saadaan vastausten pohjalta yhtenäinen näkemys omaohjaajuuden tämän hetkisestä toimivuudesta sekä kyseisen toimintatavan ja palveluiden mahdollisista kehittämistarpeista Kuntoutuskodissa.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälaista omaohjaajuus on Kuntoutuskoti Mainingissa?
 - a. Työntekijöiden näkökulmasta?
 - b. Asukkaiden näkökulmasta?
2. Miten omaohjaajuutta tulisi kehittää?

3 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Maassamme on tehty lukuisia omaohjaajuuteen liittyviä tutkimuksia, joissa tavoitteena on ollut kehittää tai selkeyttää omaohjaajien toimenkuvaa tai tutkia näkemyksiä omaohjaajamenetelmästä. Aikaisempia tutkimuksia omaohjaajuudesta on tehnyt muun muassa Veera Eerikiharju ja Kati Vahtera, Anne Huuskonen, Maria Korkka ja Niina Meriläinen. (Eerikiharju & Vahtera 2011; Huuskonen 2011; Korkka 2013; Niina Meriläinen 2015.)

Eerikiharju ja Vahtera (2011) toteuttivat opinnäytetyönään tutkimuksen, jossa he selvittivät Helsingin vastaanottokeskuksen ohjaajien näkemyksiä omaohjaajuudesta. Tutkimukseen haastateltiin teemahaastattelun menetelmin yhteensä kahdeksan vastaanottokeskuksen ohjaajaa. Tutkimusaineistosta pyrittiin selvittämään, mitä omaohjaajuus ohjaajien näkemyksen mukaan on ja miten sitä voisi kehittää vastaisuudessa. Lisäksi tarkastelun kohteena olivat asiakkaiden erityistarpeet, joita omaohjaajuuden eri tuen menetelmin tuettiin.

Tutkimustulosten mukaan vastaanottokeskuksessa omaohjaajuus ja omaohjaajan rooli muodostuivat asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin pohjautuen. Tukea omaohjattavat tarvitsivat erityisesti psyykkisiin ja elämäntilanteeseen liittyviin ongelmiin ja perhesuhteisiin. Omaohjaajamenetelmän kehitystarpeiksi ohjaajat nostivat esille muun muassa omaohjaajatyöskentelyn kuormittavuuden tiedostamisen, moniammatillisen tiimityöskentelyn sekä työntekijöiden lisäkouluttamisen. (Eerikiharju & Vahtera 2011.)

Huuskosen (2011) tutkimus toteutettiin kehittämistyönä osana vaikeavammaisten MS-kuntoutujien moniammatillisen avokuntoutuksen hanketta (VAKE). Kehittämistyön tavoitteena oli suunnitella ja laatia omaohjaajan toimenkuva avokuntoutus-mallissa työskentelevälle. Tämän lisäksi kehittämistehtävässä oli määrittää omaohjaajan toimenkuva suhteessa kuntoutujaan, työryhmään ja yhteistyökumppaneihin.

Tutkimusaineisto kerättiin osallistuvalla havainnoinnilla, tutkimuspäiväkirjaa kirjaamalla, kahdella eri kyselyllä sekä kehittämisprosessin aikana syntyneitä erilai-

sia dokumentteja hyödyntämällä. Aineiston pohjalta kehitettiin omaohjaajalle työssä tarvittavia lomakkeita. Tämän lisäksi tehtiin kirjallinen työohje, joka sisältää omaohjaajan tehtävät avokuntoutuksen kehittämishankkeen eri vaiheita varten. (Huuskonen 2011.)

Korkan (2013) kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda uusi prosessinkuvaus omaohjaajamenetelmälle erääseen sijaishuoltoyksikköön. Ennen prosessinkuvauksen luomista hankkeessa pyrittiin selvittämään omaohjaajamenetelmän nykytilanne yksikössä. Tutkimuksen aineisto kerättiin haastatteleamalla viittä sijaishuoltoyksikössä asuvaa nuorta.

Haastatteluaineistosta nousi esille merkittävimpänä tuloksena nuorten toivomus siitä, että omaohjaajat viettäisivät enemmän aikaa nuorten kanssa. Ajanvieton lisäksi he olivat toivoneet myös parempaa tilanteen ymmärtämistä sekä omaohjaajan ja ohjattavan välisen luottamuksen edistämistä. Tutkimuksen kehittämistyönä luotiin uusi prosessinkuvaus omaohjaajatyömenetelmälle tutkimustuloksiin pohjautuen. Prosessinkuvaus otettiin käyttöön sijaishuoltoyksikössä, ja se toimi ohjeena yksikön työntekijöille. (Korkka 2013.)

Meriläinen (2015) selvitti tutkimuksessaan Suomeen yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ja oleskeluluvan saaneiden lasten sekä ohjaajien mielipiteitä omaohjaajuudesta ryhmä- ja perheryhmäkoti Mänttä-Vilppulassa. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena oli näiden mielipiteiden pohjalta tuottaa toimivia kehitysehdotuksia asumisyksikön toiminnan, nuorten osallisuuden ja lapsilähtöisyyden edistämiseksi. Tutkimuksen aineisto kerättiin kyselylomakkeilla. Lisäksi nuorten kyselylomakkeiden vastauksien pohjalta tehtiin toinen kyselylomake, johon omaohjaajat vastasivat.

Kyselylomakkeiden vastauksista saatiin selville, että nuoret olivat pääosin tyytyväisiä omaohjaajiinsa, mutta toivoivat heiltä enemmän ymmärrystä ja kahdenkeskistä ajanviettoa. Omaohjaajat ilmaisivat olevansa pahoillaan yhteisen ajan puutteesta ja resurssipulasta antaen näihin ongelmiin kehitysehdotuksia. Niin ohjaajat kuin nuoretkin pitivät omaohjaajuutta tärkeänä asiana. Aineistosta saatiin koottua monia Mänttä-Vilppulan toimintaan ja omaohjaajuuteen liittyviä kehittämisehdo-

tuksia, jotka pyrittiin käymään yhdessä nuorten ja omaohjaajien kanssa läpi kehittämisspäivillä. (Meriläinen 2015.)

Kaikissa edellä mainituissa tutkimuksissa yksi tulos oli selvä: Omaohjaajuus nähtiin tärkeänä osana asiakkaan ja ohjaajan välistä vuorovaikutusta. Myös asiakkaan ja ohjaajan välistä kahdenkeskistä aikaa pidettiin äärimmäisen tärkeänä, ja sitä haluttiin kehittää edelleen. Vaikka kyseiset tutkimukset keskittyivät maahanmuuttajiin ja nuorisoon, ja niiden kohderyhmät siten erosivat osittain iän perusteella tämän opinnäytetyön kohderyhmästä, voi niiden tuloksia käyttää myös perustellusti mielenterveyskuntoutujiin.

4 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selkeyttää omaohjaajuuden työnkuvaa selvittämällä asukkaiden ja työntekijöiden kokemuksia omaohjaajuudesta Kuntoutuskeskityksessä. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys on koottu alan kirjallisuudesta sekä käyttämällä kotimaisista ja ulkomaisista tietokannoista (muun muassa Academic Search Elite, Melinda, Arto & Institute of Education Sciences) haettuja tieteellisiä artikkeleita.

Omaohjaajien tavoitteena on edistää mielenterveyskuntoutujien toimintakykyä ja voimavaroja, jotka ovat estyneet jonkin mielenterveydellisen häiriön ja siitä tulneiden oireiden vuoksi (Hietaharju & Nuutila 2010, 31). Sosiaalisen tuen ja omaohjaajamenetelmän keinoin ohjaajat pyrkivät edistämään kuntoutujan mielenterveyttä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Täten omaohjaajamenetelmän lisäksi opinnäytetyössä tarkastellaan mielenterveyden ja sosiaalisen tuen käsitteitä.

4.1 Mielenterveys

Käsitteenä mielenterveys on monitahoinen, ja sen määritelmä on vaihdellut aikakausittain, kulttuureittain ja itse määrittelijän mukaan. Esimerkiksi psykoanalyttikko Sigmund Freud (1856–1939) mielsi mielenterveyden tarkoittavan kykyä rakastaa ja tehdä työtä, mutta nykyään mielenterveyttä tarkastellaan ja se määritellään tätä laajempänä kokonaisuutena. (Hietaharju & Nuutila 2010, 12; Vuori-Kemilä 2007 a, 8.)

Mielenterveyteen vaikuttavat psyykkisen hyvinvoinnin lisäksi muun muassa fyysinen ja sosiaalinen hyvinvointi. Maailman terveysjärjestö WHO (World Health Organization 2016) määrittelee mielenterveyden psyykkisen hyvinvoinnin tilaksi, jossa ihminen on kyvykäs näkemään omat kykynsä ja taitonsa, pystyy toimimaan arjen haasteissa ja eri stressitilanteissa sekä kykenee työskentelemään ja osallistumaan yhteisön toimintaan. (Kuhanen 2013, 17.) Mielenterveyden häiriöstä tai ongelmasta puhutaan silloin, jos yksilön psyykkinen tasapaino on järkkynyt ja hänen oireensa aiheuttavat hänelle kärsimystä, estävät häntä toimimasta arkielämän

tilanteissa sekä hänen elämänhallintansa on oireiden takia puutteellinen (Hietaharju & Nuuttila 2010, 31).

Perimän ja biologisten tekijöiden lisäksi sosiaalinen ympäristö ja sosiaaliset verkostot sekä kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät vaikuttavat mielenterveyteen. Myös yksilön elämäntilanne ja erilaiset olosuhteet ovat merkittäviä tekijöitä mielenterveyden kehityksessä. Mielenterveys ei olekaan pysyvä tila, vaan se muovautuu ja vaihtelee monen tekijän vuorovaikutuksen seurauksena. (Hietaharju & Nuuttila 2010, 13; Kuhanen 2013, 18–21.)

Kuhanen (2013, 19) kuvailee mielenterveyttä voimavarana, joka ylläpitää psyykkisiä toimintoja, joiden avulla yksilö ohjaa elämäänsä. Tätä voimavaraa kuluttaa ja edistää erilaiset niin sisäiset kuin ulkoisetkin suojaavat ja altistavat tekijät, jotka vaikuttavat mielenterveyden tilan lisäksi siihen, miten yksilö reagoi stressitilanteissa. Suojaavat tekijät edistävät yksilön kykyä selviytyä ja sopeutua, kun taas erilaiset altistavat riskitekijät haavoittavat yksilön hyvinvointia ja lisäävät riskiä sairastua. Erilaisia suojaavia ja altistavia tekijöitä on kuvattu taulukossa 1. (Hietaharju & Nuuttila 2010, 14, 15; Laitila 2010, 52, 53.)

Taulukko 1. Mielenterveyttä suojaavat ja haavoittavat tekijät (Hietaharju & Nuuttila 2010, 14 & 15; Laitila 2010, 53).

SISÄISET TEKIJÄT	
SUOJAAVAT TEKIJÄT	ALTISTAVAT TEKIJÄT
Hyvä terveys ja perimä	Biologiset tekijät, kuten sairaudet ja kehityshäiriöt
Itsetunto ja vuorovaikutustaidot	Itsetunnon haavoittuvuus ja avuttomuuden tunne
Myönteinen sosiaalinen verkosto sekä kyky luoda tyydyttäviä ihmissuhteita	Huonot ihmissuhteet ja huono sosiaalinen asema
Hyväksytyksi tulemisen tunne	Eristäytyneisyys ja vieraantuneisuus
Ongelmanratkaisu- ja ristiriitojen käsittelytaidot	
Mahdollisuus toteuttaa itseään	
Oppimiskyky	

ULKOISET TEKIJÄT	
SUOJAAVAT TEKIJÄT	ALTISTAVAT TEKIJÄT
Turvallinen elinympäristö, ruoka ja suoja	Turvaton elinympäristö
Sosiaalinen tuki: perhe ja ystävät	Kodittomuus ja työttömyys
Työ ja muu toimeentulo, työyhteisön ja esimiehen tuki	Erot ja menetykset ihmissuhteissa
Myönteiset mallit	Hyväksikäyttö ja väkivalta
Suvaitsevaisuus	Kiusaaminen, suvaitsemattomuus ja syrjintä
Koulutusmahdollisuudet	Päihteiden käyttö
Kuulluksi tuleminen ja vaikuttamisen mahdollisuudet	Syrjäytyminen ja köyhyys
Toimiva yhteiskuntarakente	Mielenterveysongelmat perheessä
Helposti tavoitettavat yhteiskunnan auttamisjärjestelmät	

Mielenterveys vaikuttaa yksilön lisäksi myös koko yhteiskuntaan (Kuhanen 2013, 17). Vaikka mielenterveyden häiriöt eivät ole tilastollisesti kasvaneet, niistä aiheutuvat kulut yhteiskunnalle ovat nousseet palveluiden tarpeen myötä. Kustannukset johtuvat vakavista mielenterveysongelmista, jotka ovat pitkittäneet toimintakyvyttömyyttä. Esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä 39:llä prosentilla oli perusteena jonkin asteinen mielenterveyshäiriö vuonna 2015, ja 52 prosenttia työkyvyttömyyseläkettä saavista sai myös kuntoutustukea mielenterveydellisistä syistä (Eläketurvakeskus 2016, 64, 67). (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2009, 16, 95, 97.) Kustannusten kokonaismäärää on kuitenkin hankala seurata, sillä mielenterveyspalveluiden järjestäminen vaihtelee kunnittain, mikä vaikeuttaa tietojen vertailua ja seuraamista. (Laitila 2013, 11, 12.)

Ensisijaisesti mielenterveyden edistävän toiminnan tavoitteena on vahvistaa mielenterveyttä ja sitä suojaavia tekijöitä sekä vähentää altistavia riskitekijöitä, jotka vahingoittavat mielenterveyttä. Yksilötasolla mielenterveyttä edistetään vahvistamalla ihmisten voimavaroja ja suojaavia tekijöitä jo ennen yksilön sairastumista. Laajemmasta näkökulmasta tarkasteltuna mielenterveyden edistäminen nähdään

myös hyvinvoinnin vahvistamisena sekä yhteiskunta- että kulttuuritasolla. Yhteiskuntatasolla mielenterveyttä voidaan edistää lisäämällä informaatiota mielenterveyden tärkeydestä ja sitä suojaavista tekijöistä, poistamalla leimauttavaa ja syrjivää asennetta sekä ennaltaehkäisemällä mielenterveysongelmia. (Kuhanen 2013, 24–26.)

Mielenterveyttä on pyritty edistämään muun muassa eri hankkeilla. Esimerkiksi vuosien 2009–2015 Kansallisella mielenterveys- ja päihdesuunnitelmalla – MIELI – pyrittiin vahvistamaan sekä mielenterveys- että päihdeasiakkaiden asemaa, edistämään heidän mielenterveyttään ja päihdeettömyyttään sekä ehkäisemään haittoja (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016 a). Maailman terveysjärjestön mielenterveysalan yhteistyökeskuksen painopistealueena puolestaan on mielenterveyden edistämisen lisäksi itsemurhien ehkäisy (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016 b).

Mielenterveyslain (L14.12.1990/1116) ja Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle suositusten mukaisesti kuntien tehtävänä on järjestää mielenterveyskuntoutusta joko kunnan järjestämänä tai ostopalvelusopimuksella eri organisaatioilta. Nykypäivänä useita mielenterveys- ja mielenterveyskuntoutuspalveluita järjestetään kuntien ja eri järjestöjen, yhdistysten ja yksityisten palveluntuottajien yhteistyönä (Kokko, Lahti, Lammi-Taskula, Lehto, Muuri, Mäkelä & Taipale 2012, 112). Myös Kansaneläkelaitos ja Raha-automaattiyhdistys ovat tärkeitä kumppaneita kuntoutuspalveluita järjestettäessä. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 236.) Esimerkiksi Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry on tehnyt Vaasan kaupungin kanssa ostopalvelusopimuksen ja osa sen kuntoutusyksiköistä on Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamia (Toimintakertomus 2015; RAY 2016).

Täysi-ikäisestä henkilöstä, joka tarvitsee kuntouttavia palveluja ja mahdollisesti tukea asumisessa mielenterveydellisen häiriönsä vuoksi, käytetään käsitettä mielenterveyskuntoutuja (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 13). Mielenterveystyössä kuntoutuja nähdään aktiivisena toimijana ja oman elämänsä asiantuntijana, joka on vastuussa omasta elämästään ja päätöksistään (Järvikoski & Härkäpää 2011, 182). Kuntoutuksessa pyritään edistämään ja ylläpitämään kuntoutujan arkielämän taitoja, voimavaroja sekä niin fyysistä kuin psyykkistä toimintakykyäkin, joka on

heikentynyt psyykkisen sairauden vuoksi. (Kanerva, Kuhanen, Oittinen & Schuberbert 2013, 103, 105.) Kuntoutusprosessi etenee kuntoutuksen suunnittelun, kuntoutukseen liittyvien toimenpiteiden sekä jatkuvan arvioinnin ja seurannan kautta kohti kuntoutujan tavoittelemaa tilaa. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 109, 237.)

Kuntoutuksen asiakaslähtöisyyden ja kuntoutusprosessin seurannan helpottamiseksi mielenterveyskuntoutujalle laaditaan kirjallinen henkilökohtainen kuntoutussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelma tehdään yhdessä kuntoutujan kanssa, ja siihen kirjataan kuntoutujan tämänhetkinen kuntoutustarve, asetetaan asiakkaan tavoitteet kuntoutukselle ja toimenpiteet, joilla tavoitteet pyritään saavuttamaan. Suunnitelmaan kirjataan myös se, miten kuntoutumisen edistymistä seurataan. Kuntoutussuunnitelman teko on tarpeellista etenkin pitkäaikaisessa asiakassuhteessa. (Kokko ym. 2012, 111; Järvikoski & Härkäpää 2011, 196.)

Kuntoutussuunnitelman teolla pyritään edistämään asiakkaan kuntoutumista ja informaationkulkua palveluketjussa. Asiakkaan osallistuminen omien tavoitteidensa tekemiseen edistää hänen omaa sitoutumistaan ja motivaatiotaan niiden saavuttamiseksi parantaen kuntoutusprosessin etenemistä. Myös työntekijät tukevat ja kuntouttavat asiakasta kohti samoja tavoitteita. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 197, 198.) Järvikosken ja Härkäpään (2011, 197) mukaan kuntoutussuunnitelma toimii myös tiedonvälittäjänä eri palvelutahojen välillä turvaten asiakkaalle eheän palveluketjun. Sen avulla pystytään välittämään tietoa palveluntarjoajalta toiselle asiakkaan esimerkiksi siirtyessä eri palveluorganisaation käyttäjäksi.

4.2 Omaohjaajamenetelmä

Anne Vuori-Kemilä (2007 b, 60) kirjoittaa sosiaalisten suhteiden ja niistä saadun tuen merkityksestä päihde- ja mielenterveystyötä käsittelevässä kirjassaan. Vuori-Kemilä (2007 b, 60) toteaa, että etenkin kuntoutumisen kannalta asiakkaalle on tärkeää luoda luottamuksellinen ja vastavuoroinen suhde myös työntekijään, joka on perillä asiakkaan arjen ongelmista ja askareista. Tällaista suhdetta pyritään luomaan omaohjaajamenetelmällä, jossa työntekijä toimii asiakkaan omaohjaajana (Hietaharju & Nuutila 2010, 85). Tässä opinnäytetyössä puhutaan omaohjaajasta mielenterveyskuntoutuksen näkökulmasta.

Toisin kuin työvälineet (esimerkiksi erilaiset lomakkeet, listat tai kortit), jotka toimivat yksittäisissä tilanteissa auttaen työntekoa, työmenetelmällä tarkoitetaan tavoitteellista, työvälineitä laajempaa kokonaisuutta, jossa määritellään työmenetelmän käyttötapa, sen periaatteet ja prosessit. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016 c.) Menetelmään voi sisältyä erilaisia rooleja, malleja tai ohjeita työntekijän käytettäväksi. Työmenetelmän käyttö vaatii työntekijältä ammattitaidon lisäksi kykyä muokata menetelmää tilanteen ja asiakkaan tarpeiden mukaisesti. (Timonen-Kallio 2009, 10.) Omaohjaajamenetelmä on yksi tällaisista sosiaalialan tehtäväkenttään kuuluvista työmenetelmistä (Eerikinharju & Vahtera 2011, 42).

Omaohjaajamenetelmä toimii työnjakomallina, ja siihen sisältyvät työntekijän rooli omaohjaajana ja omaohjaajuuteen liittyvät tehtävät (Virtanen 2002, 24, 25; Haapala & Hyvönen 2002, 40). Omaohjaajalla tarkoitetaan asiakkaalle nimettyä tai hänen itse valitsemaansa työntekijää, jonka tavoitteena on tukea ja auttaa asiakasta ja hänen voimavarojaan kuntoutusprosessin eri vaiheissa. (Hietaharju & Nuutila 2010, 86.) Näin omaohjaajamenetelmä toimii työyhteisössä työnjakajana siten, että jokaisella työntekijällä on omat asiakkaansa, joiden kuntoutumisprosessia he koordinoivat palvelujakson aikana (Haapala & Hyvönen 2002, 40).

Eeva Timonen-Kallion (2012, 41) mukaan omaohjaajan roolia luonnehtii vastuu, ei vain arjen puuhista tai yksittäisistä tehtävistä, vaan myös vastuu asiakkaan elämän kokonaisuudesta. Omaohjaajan vastuulla työyhteisössä on koordinoida asiakkaan kuntoutumiseen liittyvät prosessit (Haapala & Hyvönen 2002, 42). Tämän lisäksi omaohjaajan tehtävänä on tukea ja auttaa asiakasta kuntoutusprosessin eri vaiheissa ja arkielämän eri tilanteissa. Tämä vaatii omaohjaajalta kykyä seurata ja tunnistaa asiakkaan niin fyysiset kuin psyykkisetkin voimavarat ja toimintakyvyt. (Vuori-Kemilä 2007 b, 55-61.) Omaohjaajasta on käytetty myös termejä omahoitaja ja oma-aikuinen. Koska Kuntoutuskoti Mainingissa työntekijöistä puhutaan ohjaajina, käytetään tässä opinnäytetyössä termejä omaohjaaja, omaohjaajuus ja omaohjaajamenetelmä.

Työmenetelmää käyttäessään työntekijä voi käyttää samanaikaisesti eri menetelmiä tai hän voi käyttää apunaan eri työvälineitä (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016 c). Omaohjaajalla on menetelmän tukena mielenterveyskuntoutuksessa esi-

merkiksi kuntoutussuunnitelma, joka laaditaan yhdessä kuntoutujan kanssa (Järvi-
koski & Härkäpää 2011, 235). Kuntoutussuunnitelmaan kirjataan asiakkaan voi-
mavarat, läheiset ihmiset sekä pohditaan tavoitteita kuntoutumiselle ja keinoja sii-
hen, miten asiakas pyrkii nämä tavoitteet saavuttamaan. (Reuter 2013; Kanerva
ym. 2013, 107.) Tavoitteita ja keinoja voidaan käydä läpi esimerkiksi omaohjaa-
jan ja asiakkaan välisissä viikoittaisissa keskusteluissa.

Kuten moni muu sosiaalialan työmenetelmä, myös omaohjaajuus-menetelmä on
ollut hajanainen ja pirstaloitunut, ja sen tulkinnassa on eroavaisuuksia. Pirstaloi-
tuneisuus johtuu siitä, ettei työmenetelmää ole selvästi määritelty tai ohjeistettu,
vaan tieto siitä kulkee niin sanotusti hiljaisena tietona työntekijöiden keskuudessa.
Tämän takia omaohjaajamenetelmään liittyvät käytännöt vaihtelevat niin palve-
luntuottajien kuin työntekijöidenkin välillä. (Timonen-Kallio 2009, 8, 58; Eeri-
kinharju & Vahtera 2011, 42.)

Vaikka menetelmä luo mallin omaohjaajuudesta, sen varsinaiseen sisältöön liitty-
vät monet muutkin tekijät, kuten asiakas ja omaohjaaja itse sekä palveluorganisaat-
tio. Omaohjaajasuhteessa asiakas on aktiivinen subjekti, jonka mukaisesti omaoh-
jaajamenetelmä muokkautuu, ja omaohjaajalla on oman ammatillisen pätevyyten-
sä lisäksi omat henkilökohtaiset vahvuutensa ja toimintatapansa. Myös palvelun-
tarjoaja luo erilaiset edellytykset omaohjaajalle ja asiakkaan yhteistyösuhteelle.
(Haapala & Hyvönen 2002, 40.)

Omaohjaajamenetelmän kriteerien lisäksi ohjaajien toimintaan vaikuttavat myös
luonnollisesti erilaiset suositukset ja lait. Esimerkiksi Kuntoutuskoti Mainingin
toiminnassa tärkeimpiä säädöksiä ovat perustuslain ja sosiaalihuoltolain lisäksi
laki sosiaalihuollon asiakkaan oikeudesta ja asemasta (L22.9.2000/812, myö-
hemmin asiakaslaki), laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstön kelpoisuusvaati-
muksista, mielenterveyslaki sekä laki yksityisistä sosiaalipalveluista
(L11.6.1999/731; L14.12.1990/1116; L22.7.2011/922; L29.4.2005/272;
L1301/2014; HE164/2014). Kyseiset säädökset sisältävät keskeisiä asioita mm.
palvelutarpeen arvioinnista, jotta asiakkaan tarpeet ja etu tulevat otetuksi huomi-
oon (vrt. sosiaalihuoltolaki 42 § ja 38.2 § kohta 3). Toisaalta myös asiakaslailla on

haluttu vahvistaa asiakaslähtöisyyttä sekä asiakkaiden mielipiteiden ja tarpeiden huomioon ottamista (HE 164/2014).

4.2.1 Omaohjaajasuhde

Omaohjaajamenetelmä perustuu asiakkaan ja omaohjaajan tasavertaiseen ja vastavuoroiseen yhteistyösuhteeseen, jossa molemmat pyrkivät työskentelemään asiakkaan sen hetkisen toimintakyvyn ja elämäntilanteen edistämiseksi. (Virtanen 2002, 23.) Mielenterveystyössä asiakkaiden luottamus toisiin ihmisiin on useimmiten vähäistä, sillä he ovat usein kokeneet menneisyydessään traumaattisia tilanteita, jotka ovat johtaneet luottamuksen menettämiseen ihmissuhteissa. (Kiviniemi, Läksy, Matinlauri, Nevalainen, Ruotsalainen, Seppänen, Vuokila-Oikkonen 2013, 105.) Omaohjaajasuhteessa asiakas voi turvautua ohjaajaan ja kokea läheisyyttä sekä saada apua tarvittaessa, mikä puolestaan edesauttaa yksilön hyvinvointia ja elämänhallintaa (Virtanen 2002, 23). Ohjaaja toimii parhaimmillaan luottamuksellisesti eikä valehtele ja hän pitää antamansa lupaukset sekä noudattaa yhdessä sovittuja sopimuksia. Omaohjaajasuhteen toimivuus edellyttää lisäksi vastavuoroisuutta ja täten vastaavaa käyttäytymistä myös asiakkaalta (Hietaharju & Nuutila 2010, 85; Vuori-Kemilä 2007 a, 49).

Hyvän vuorovaikutuksen ja luottamuksellisen suhteen luominen on yksi keskeisimmistä ja merkittävimmistä tekijöistä asiakkaan kuntoutumisprosessissa. Aito ja asiakaslähtöinen omaohjaajasuhde perustuu asiakkaan oman elämän asiantuntijuuden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen ja vastavuoroisuuteen. (Virtanen 2002, 23, 24.) Tasavertaisuuden lisäksi asiakkaan kuntoutusta edistävä omaohjaajasuhde edellyttää aina aikaa ja jatkuvuutta sekä vaatii edellä mainittua molemminpuolista luottamusta. (Virtanen 2002, 23).

Luottamuksellisen suhteen luomiseksi omaohjaajan ja asiakkaan välinen vuorovaikutus on merkittävää, ja tätä vuorovaikutusta edistävät kahdenkeskiset keskusteluhetket. Omaohjaajasuhteen alussa omaohjaaja sopii asiakkaan kanssa yhteisiä keskusteluista. Niiden aika ja kesto tulisi sopia etukäteen. Mikäli asiakas ahdistuu helposti kahdenkeskisyydestä, keskustelut voi suorittaa yhdessä tekemisen tai esimerkiksi kävelylenkin yhteydessä. Kahdenkeskisten keskusteluiden tulisi kui-

tenkin aina olla kiireettömiä, ja ne tulisi suorittaa rauhallisessa tilassa. (Hietaharju & Nuuttila 2010, 85 & 89.)

Keskusteluissa annetaan omaohjattavalle vapaus avautua kokemuksista ja tunteista omaohjaajan kuunnellessa asiakasta aktiivisesti. Näin tehden omaohjaaja pyrkii ymmärtämään puheen sisältämiä merkityksiä ja asiakkaan todellisuutta. Joskus omaohjaajalle puhuminen voi herättää poistyonnettyjä tunteita, jolloin avautuminen voi tuntua ahdistavalta. Omaohjaajan on hyvä tuoda tämä asiakkaalle tiedoksi ja rohkaista häntä puhumaan vaikeistakin asioista luottamuksellisesti. (Hietaharju & Nuuttila 2010, 87–89.)

Vuorovaikutuksen ollessa merkittävä tekijä omaohjaajamenetelmässä ja kuntoutujan mielenterveyden edistämisessä omaohjaajalla on oltava hyvät kuuntelemisen ja empatian taidot (Laitila 2010, 53). Omaohjaajamenetelmä pyrkii edistämään asiakaslähtöistä toimintaa ja tasavertaisuutta, mutta omaohjaajasuhde on kuitenkin aina riippuvuussuhde (Haapala & Hyvönen 2002, 39). Työntekijän on kuitenkin toimittava luotettavasti tukien ja kuunnellen asiakasta halliten omat tunteensa, jotta hän ei itse joudu saman tunnetilan valtaan asiakkaan kanssa, vaan toimii rauhallisesti ja ammattimaisesti. (Hietaharju & Nuuttila 2010, 88, 89.)

Kuten aina sosiaalipalvelun asiakastyössä, omaohjaaja ei saa manipuloida asiakasta tekemään omaohjaajaa miellyttäviä ratkaisuja. Kuntoutuja on aktiivinen toimija ja oman elämänsä asiantuntija, joka on vastuussa omasta elämästään ja päätöksistään (Kanerva ym. 2013, 103; Ihalainen, Kettunen, Kähäri-Wiik & Vuori-Kemilä 2009, 7). Omaohjaaja voi ohjata ja neuvoa asiakasta päätöksenteossa tuomalla tarkasteluun esimerkiksi eri vaihtoehtoja ja pohtia yhdessä omaohjattavan kanssa hyviä ja huonoja puolia pyrkien selkeyttämään ja helpottamaan asiakkaan itsenäistä arvioimista päätöksenteon seurauksista. Asiakas voi päätyä vaihtoehtoon, joka voi työntekijän mielestä olla asiakkaan edun vastainen, mutta omaohjaajan on kuitenkin kunnioitettava asiakkaan päätöstä. (Hietaharju & Nuuttila 2010, 91.)

Kuntoutuksen tavoitteena on lisätä kuntoutujan omaa päätöksentekovalmiutta ja arkielämän selviytymistaitoja (Kanerva ym. 2013, 103, 104). Tämä prosessi estyy, mikäli omaohjaajasuhde on liian holhoava. Tällöin vaarana on, että kuntoutuja

tulee riippuvaiseksi omaohjaajastaan lisäten kykenemättömyyden tunnetta (Järvi-koski & Härkäpää 2011, 152, 153.) Omaohjaajan ja asiakkaan suhde ei myöskään saa kehittyä ystävyysuhteeksi, vaan omaohjaajan tulee toimia asiantuntijana ja kannustajana sekä tiedon ja tuen antajana. (Hietaharju & Nuuttila 2010, 86–87, 89.)

4.2.2 Moniammatillinen yhteistyö omaohjaajamenetelmässä

Asiakkaan kuntoutusprosessin, elämäntilanteen ja arkielämän askareiden koor-dinoimisen lisäksi omaohjaaja tekee moniammatillista yhteistyötä eri ammatti-henkilöiden ja palveluorganisaatioiden kanssa. Lisäksi hän on yhteydessä asiak-kaan omaisiin. (Haapala & Hyvönen 2002, 42.) Muiden ammattilaisten ja omais-ten kanssa tehty yhteistyö vaatii kuitenkin aina omaohjattavan suostumuksen (L22.9.2000/812). Päivi Hietaharju ja Mervi Nuuttila (2010, 85) toteavatkin, että omaohjaajan on hyvä tuoda työntekijän vaitiolovelvollisuus ilmi heti asiakassuh-teen alussa.

Ulkopuolisten ammattilaisten lisäksi omaohjaaja toimii aina osana työyhteisöä. Yhdessä asiakkaan ja työyhteisön kanssa omaohjaaja arvioi asiakkaan kuntoutus-prosessia ja tarpeita ja toimii asiakkaan tavoitteiden saavuttamiseksi sekä voima-varojen ja toimintakyvyn edistämiseksi. Omaohjaajamenetelmään kuuluu usein myös työpari, joka huolehtii omaohjattavan asiakkaan asioista ensisijaisen omaoh-jaajan ollessa pois työpaikalta. Omaohjaajamenetelmän ja asiakkaan kuntoutumi-sen kannalta yhteistyö omaohjaajaparin välillä tulisi olla avointa, ja heidän tulisi pyrkiä kohti samoja tavoitteita. (Hietaharju & Nuuttila 2010, 87.)

Vaikka omaohjaaja ja omaohjattava asiakas ovat keskenään tiiviissä yhteistyösuh-teessa, kuka tahansa ohjaaja voi hoitaa asiakkaan tarpeita jokapäiväisessä arjessa, jos tilanne sitä vaatii. Tällaisia tilanteita ovat erityisesti konfliktit tai asiakkaan käyttäytymiseen ja oikeuksiin liittyvät tilanteet. Näitä tilanteita ei jätetä odotta-maan omaohjaajan tuloa, vaan ne pyritään hoitamaan heti asiakkaan tarpeita ja oikeuksia kunnioittaen. (Hietaharju & Nuuttila 2010, 86.)

Vuorotyö, työntekijöiden lomat ja pitkät vapaat tuovat kuitenkin haasteita työn suunnitteluun ja yhteisiin toimintoihin: Asiat voivat jäädä kesken, ja niihin palaaminen saattaa olla hankalaa tai mahdotonta esimerkiksi unohtamisen tai sen takia, että tilaisuus puuttua asiaan on mennyt ohi. Koska henkilökunta poistuu asumis- palveluyksiköstä ja työvuorot vaihtelevat työntekijöiden kesken, joutuvat asukkaat joissain tapauksissa turvautumaan muuhun henkilökuntaan kuin omaohjaajaansa. Timonen-Kallion (2012, 41) mukaan omaohjaajan työhön kuuluu asiakkaan arjen ylläpitäminen ja rutiinien luominen huolimatta vaihtuvasta henkilökunnasta.

4.3 Sosiaalinen tuki

Ihmisillä on erilaisia sosiaalisia verkostoja, jotka muodostuvat yksilön ihmissuh-teista. Verkostot antavat parhaimmassa tapauksessa yksilölle yhteenkuuluvuuden ja turvallisuuden tunteen lisäksi sosiaalista tukea erilaisissa elämän tilanteissa. So-siaalinen tuki on eräänlainen sateenvarjokäsite, joka kattaa alleen monia eri tulkin-toja tuen eri muodoista ja vaikuttavuudesta. Kaikki tulkinnat ovat kuitenkin yksi-mielisiä siitä, että sosiaalisella tuella on vaikutus yksilön niin psyykkiseen kuin fyysiseenkin terveyteen ja hyvinvointiin sekä kuntoutusprosessiin. (Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011, 88, 89; Heikkinen 2003, 883, 884.) Esimerkiksi Nan Lin, Xiaolan Ye ja Walter E. Enselin (1999) tutkimuksessa sosiaalisen tuen puutteen todetaan olevan yhteydessä masennukseen.

Yksinkertaisesti määriteltynä sosiaalisella tuella tarkoitetaan ihmisen tietoa ja tunnetta siitä, että hänestä pidetään huolta, hän on rakastettu ja häntä arvostetaan. (Kumpusalo 1988, 50.) Tuki toimii eräänlaisena puskurina ja positiivisena voima-varana. Erityisesti stressaavien ja psyykettä kuormittavien tilanteiden läpikäymi-nen toisten ihmisten kanssa tuntuu huojentavalta, kun saa toisilta tarvitsemaansa tukea. Martti Heikkinen (2003, 884) erottelee sosiaalisen tuen neljään eri osa-alueeseen: emotionaaliseen, välineelliseen, arvioivaan ja informatiiviseen eli tie-dolliseen tukeen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 89.)

Emotionaalinen tuki on kannustavaa ja rohkaisevaa tukea, jolloin yksilö tuntee itsensä hyväksytyksi ja rakastetuksi. Lisäksi hän tuntee, että hänestä välitetään. Yksilö kokee tunteiden ilmaisemisen ja ongelmien käsittelyn helpoksi luottamuk-

sellisessa, turvallisessa ja ystävällisessä ilmapiirissä. Nostamalla esille yksilön myönteisiä asioita edistetään ja vahvistetaan yksilön voimavaroja. (Eloranta & Virkki 2011, 57; Heikkinen 2003, 884; Järvikoski & Härkäpää 2011, 89.)

Välineellinen eli konkreettinen tuki näkyy konkreettisissa asioissa auttamisena, kuten siivoamisessa, ruuanlaitossa ja muissa arkielämän askareissa. Tuen tavoitteena on opettaa ja edistää tuen saajaa toimimaan itsenäisesti. Konkreettista tukea antaessa täytyy myös arvioida tilanne, jossa tukea tarvitaan: Vaatiiko se avun antajaa toimimaan konkreettisesti yksilön puolesta, vai kykeneekö yksilö toimimaan tilanteessa yksin? Arvioivassa tuessa puolestaan annetaan palautetta liittyen yksilön toimintaan sekä autetaan erilaisissa valinnoissa ja päätöksenteossa (Eloranta & Virkki 2011, 58; Järvikoski & Härkäpää 2011, 89).

Tiedollinen eli informatiivinen tuki on luotettavan ja ajanmukaisen suullisen tai kirjallisen tiedon, neuvojen ja ohjeiden antamista auttamalla yksilöä toimimaan tilanteen vaatimalla tavalla. Jotta tiedollinen tuki auttaisi tuettavaa parhaiten, tiedon antajan tulee kartoittaa tiedon tarve ja valita sopiva tapa, jolla voi välittää tiedon siten, että tuettava ymmärtää tiedon mahdollisimman hyvin. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 89; Heikkinen 2003, 884.) Informatiivinen tuki on myös vertais-tukeen tai eri tiedonlähteille ohjaamista, jos omat tiedot eivät ole tarpeeksi riittäviä yksilön auttamiseen. (Eloranta & Virkki 2011, 58.)

Sosiaalista tukea ei voida kuitenkaan tarkastella pelkästään tuen saajan näkökulmasta, koska se on vuorovaikutuksellinen prosessi ja sitä voidaan paitsi antaa myös hakea aktiivisesti (Heikkinen 2003, 884). Sosiaalisen tuen antajan näkökulman lisäksi tutkimukset ovat viimeaikoina kiinnittäneet huomiota kysymyksiin sosiaalisen tuen negatiivisista vaikutuksista: Sosiaalinen tuki voi herättää tuen saajassa kielteisiä tunteita tai se voi haitata kuntoutusprosessia. Esimerkiksi liiallinen tuki, jossa tuen antaja tekee kaiken kuntoutujan puolesta, ylläpitää toimintakyvyn rajoituksia. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 152, 153.)

5 VAASANSEUDUN SOSIAALIPSYKIATRINEN YHDISTYS

Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry on vuonna 1987 perustettu voittoa tavoittelematon yksityinen yhdistys, joka tuottaa palveluja mielenterveyskuntoutujien hyvinvoinnin edistämiseksi seitsemässä eri yksikössä Vaasassa. Palveluja tuotetaan kaksikielisesti suomeksi ja ruotsiksi. Yhdistyksen perustehtävänä on toteuttaa yksilöllistä ehkäisevää ja kuntouttavaa mielenterveystyötä pyrkien edistämään asiakkaiden psykososiaalista ja fyysistä hyvinvointia sekä tukemaan asiakkaiden voimaantumista ja palautumista yhteiskuntaan. Tähän pyritään toimimalla yhteisöllisesti kunnioittaen asiakkaiden ihmis- ja itsemääräämisoikeuksia (Toimintakertomus 2015.)

Yhdistys järjestää asiakkaiden tarvelähtöisiä kuntouttavia asumispalveluja, jäsenyhteisötoimintaa ja päivätoimintaa täysi-ikäisille mielenterveyskuntoutujille. Jäsenyhteisötoimintaa järjestetään Sateenkaaritalossa ja Fyrrytuvassa ja päivätoimintaa Tiimituvassa sekä vuonna 2016 toimintansa aloittaneessa Työpaja Upseerissa. Asumispalveluja yhdistys tuottaa STM:n Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluiden kehittämissuosituksien (ks. Sosiaali- ja terveysministeriö 2007) mukaisesti kolmiportaisesti tuettuna asumisena, palveluasumisena ja tehostettuna palveluasumisen palveluna. (Toimintakertomus 2015.)

Tuettua asumista järjestetään mielenterveyskuntoutujille, jotka kykenevät asumaan omassa asunnossaan tai tukiasunnossaan, mutta tarvitsevat ulkopuolista tukea ja ohjausta. Tuetun asumisen palveluissa kuntoutujaa tuetaan hallitsemaan arjen- ja elämänhallintaa. Asiakasta ohjataan myös eri palvelutahoille ja autetaan löytämään erilaista virikkeellistä toimintaa vapaa-ajalle. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 19.) Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry tarjoaa tuettua asumista asumispalveluyksikkö Kalliokodin yhteydessä olevissa tukiasunnoissa (Toimintakertomus 2015).

Asumispalvelussa kuntoutuja asuu usein yhteisöllisessä palveluasumisyksikössä, jossa työntekijät ovat päivisin paikalla. Asumispalvelussa monipuolisella kuntoutuksella pyritään vahvistamaan asiakkaan toimintakykyä ja sosiaalisia verkostoja.

Kuntoutumisen tavoitteena on tukea kuntoutujan arjen ja elämänhallintaa ohjaamalla häntä muun muassa arkipäivän askareissa, päätöksenteossa, talousasioissa sekä muiden asumispalvelun ulkopuolella olevien palveluiden käytössä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 20.) Ristinummella sijaitseva Kalliokoti ja Huutonien psykiatrisen sairaalan alueella sijaitseva Kuntoutuskoti Maininki toimivat yhdistyksen asumispalveluyksikköinä (Toimintakertomus 2015).

Yhdistys järjestää tehostettua palveluasumista Jansson-kodissa. Tehostetussa palveluasumisessa kuntoutuja tarvitsee ympärivuorokautista tukea ja ohjausta. Kuten asumispalvelussa, tehostetussa palveluasumisessakin kuntoutujat asuvat yhteisöllisesti yksikössä. Tehostetussa palveluasumisessa kuntoutuja tarvitsee avustusta päivittäisissä toiminnoissaan ja häntä tuetaan esimerkiksi talousasioissa, itsenäisessä päätöksenteossa, mielekkään vapaa-ajan ja ihmissuhteiden luomisessa sekä lisätään kuntoutujan vastuullisuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 20.)

Yhdistyksen toiminnan arvopohja muodostuu neljästä pääarvosta, joita ovat asiakaslähtöisyys, osallisuus, yhdenvertaisuus ja turvallisuuden periaate. Arvopohjan lisäksi yhdistyksen toimintaa ohjaavat erilaiset suositukset ja lait. Suomen perustuslain (L11.6.1999/731) lisäksi keskeisimpiä yhdistyksen toimintaa ohjaavia lakeja ovat muun muassa sosiaalihuoltolaki (L1301/2014), lait sosiaalihuollon asiakkaan oikeudesta ja asemasta (L22.9.2000/812) sekä yksityisistä sosiaalipalveluista (L22.7.2011/922), mielenterveyslaki (L14.12.1990/1116) ja laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (L29.4.2005/272). (Yliviitala 2015.)

Yhdistyksen toimintaa ohjaavia suosituksia ovat esimerkiksi Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle -suositukset ja Kansallinen mielenterveys ja päihdesuunnitelma (Yliviitala 2015). Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle suositusten tarkoituksena on edistää palveluiden asiakaslähtöistä toimintaa, laadunhallinnan käynnistämistä ja kehittämistä sekä kannustaa toimimaan yhteisten laatutavoitteiden ja periaatteiden mukaisesti. (STM, Stakes & Suomen Kuntaliitto 1999, 3, 4). Tämän lisäksi Kansallisen mielenterveys- ja päihdesuunnitelman painopistealueita ovat mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden

aseman edistäminen, ennaltaehkäisevät palvelut ja työmenetelmät sekä mielenterveyden ja päihteettömyyden turvaaminen (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016 a).

Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry:lle myönnettiin ensimmäisenä pohjalaisena yhdistyksenä Reilu Palvelu -laatumerkki vuoden 2016 elokuussa. Laatumerkki myönnetään tunnustuksena yhteiskunnallisesti merkittävästä ja laadukkaasta palvelujen tuottamisesta. (Reilu Palvelu ry 2016; Pohjalainen 2016; Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry 2016.)

Tämä opinnäytetyö on toteutettu Vaasanseudun sosiaalipsykiatrisen ry:n palveluasumisyksikön Kuntoutuskoti Mainingin toiveesta. Kuntoutuskoti Maininki käynnisti toimintansa 1.2.2015 Vaasan sairaanhoitopiirin lakkauttaessa oman toimintansa kuntoutuskodissa. Kuntoutuskoti Maininki tarjoaa täysi-ikäisille mielenterveyskuntoutujille sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalista kuntoutusta ja ohjausta edistääkseen asukkaiden arkipäivän toimintoja ja elämänhallintaa.

Yksikössä on yhteensä viisitoista asukaspaikkaa, joista yksitoista oli täytetty opinnäytetyön toteutuksen aikana. Kaikilla asukkailla on jokin psyykkinen sairaus, ja osalla esiintyy psyykkisen sairauden lisäksi päihteiden ongelmakäyttöä. Asiakkaat tulevat Maininkiin useimmiten omasta kodistaan, toisista asumispalveluyksiköistä ja Vaasan keskussairaalan psykiatrisen yksikön osastoilta. Osa asukkaista asui yksikössä toiminnan siirtyessä Vaasan sairaanhoitopiirin alaisuudesta Vaasanseudun sosiaalipsykiatriselle yhdistykselle. (Toimintakertomus 2015.)

Mainingissa työskentelee vastaavan ohjaajan lisäksi neljä ohjaajaa, joilla on sosiaali- ja terveysalan koulutus. Henkilöstö työskentelee yksikössä arkisin klo 07.00–20.30 ja viikonloppuisin klo 08.00–16.00. Ilta- ja viikonloppuvuoroissa työskennellään yksin. Yksikön arvopohjana ovat asiakaslähtöisyyden, yhteisöllisyyden, kokonaisvaltaisuuden, turvallisuuden ja ammatillisuuden periaatteet, ja sen toiminnan painopisteenä on kuntouttaa asukas esimerkiksi omaan kotiinsa tai tukiasuntoon tuottamalla kuntouttavaa ja tavoitteellista palvelua. (Toimintasuunnitelma 2015; Toimintakertomus 2015.)

Kuntoutuskodin ohjaajat työskentelevät kuntouttavan työmenetelmän ottein. Se perustuu asukkaan ja ohjaajan yhteistyösuhteeseen, jonka tavoitteena on edistää asiakkaan elämäntilannetta ja toimintaedellytyksiä vahvistaen hänen toimintakykyä ja vastuunottoa. Kuntouttavassa työotteessa annetaan asiakkaalle mahdollisuus tehdä valintoja liittyen hänen omaan toimintaansa ja arkielämäänsä. Lähtökohtana on se, ettei työntekijä tee asioita asiakkaan puolesta, vaan antaa ohjeita ja tukee häntä eri elämän osa-alueilla pyrkien asiakkaan itsenäistymiseen. (Järvikoski & Härkäpää 2011.) Kuntoutuskodissa ohjaajat tukevat asukkaita yksilöllisesti ja asukkaiden tarpeiden mukaisesti arjen askareissa, kuten muun muassa ruuanlaitossa ja siivouksessa, lääkärikäynneillä ja lääkehoidossa, talousasioissa sekä sosiaalisissa suhteissa (Toimintakertomus 2015).

Kuntoutuskoti Mainingissa jokaiselle asukkaalle nimetään omaohjaaja, joka tukee asukasta ja auttaa häntä saavuttamaan kuntoutukseen liittyvät tavoitteet (Toimintasuunnitelma 2015). Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selkeyttää omaohjaajuuden työnkuvaa kartoittamalla asukkaiden ja työntekijöiden kokemuksia omaohjaajuudesta Kuntoutuskoti Mainingissa. Yksikön työntekijöitä ja asukkaita haastatteleamalla saadaan vastausten pohjalta yhtenäinen näkemys omaohjaajuuden tämän hetkisestä toimivuudesta sekä kyseisen toimintatavan ja palveluiden mahdollisista kehittämistarpeista Kuntoutuskodissa.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tämä opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen menetelmin. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan tutkimuksen kohde mahdollisimman kokonaisvaltaisesti tutkien tutkimuskohdetta todellisissa tilanteissa, ei lavastetuissa laboratoriotilanteissa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistonhankinnassa suositetaan haastatteluja ja havaintoja, joiden avulla pyritään tuomaan tutkittavan näkökulma esille. (Kananen 2010, 36, 37; Hirsjärvi 2012 a, 164.)

Vaasan ammattikorkeakoulu ja Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry hyväksyivät opinnäytetyön tutkimussuunnitelman toukokuussa 2016. Tutkimuksen hyväksynnän jälkeen Kuntoutuskoti Mainingin tiloissa järjestettiin niin asukkaille kuin työntekijöillekin infotilaisuus kesäkuussa 2016. Tilaisuudessa kerrottiin tutkimuksen aiheesta, tarkoituksesta, tavoitteista ja tutkimusprosessista sekä painotettiin osallistujien nimettömyyttä ja tutkijan vaitiolovelvollisuutta koko tutkimusprosessin aikana ja sen päättymisen jälkeen. Lisäksi henkilökunnalle ja asukkaille jaettiin saatekirje (LIITE 1) ja haastattelurungot (LIITE 3 & LIITE 4).

Jotta tutkimuksen aiheesta saadaan kerättyä mahdollisimman paljon tutkimukselle oleellista tietoa, on perusteltua kertoa tutkimuksen aiheesta ja haastattelukysymyksistä etukäteen. Näin tutkimukseen osallistujat voivat tutustua kysymyksiin tai aiheeseen omassa rauhassa. Toisaalta osallistujien on myös helpompi suostua haastatteluun, kun he tietävät, mistä tutkimuksessa on kyse. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 73.) Osa asukkaista ja yksi ohjaajista eivät olleet paikalla infotilaisuudessa, joten heille jaettiin saatekirje ja haastattelurunko myöhemmin.

Haastattelujen toteutushetkellä Kuntoutuskoti Mainingissa oli yhteensä 11 asukasta ja 5 ohjaajaa. Heistä tutkimukseen osallistui 8 asukasta ja kaikki työntekijät, 4 ohjaajaa ja vastaava ohjaaja. Tutkittavista työntekijöistä vain neljä ohjaajaa toimii omaohjaajan roolissa, kun taas vastaava ohjaaja nimensä mukaisesti vastaa toteutun omaohjaamisen laadusta.

6.1 Aineiston hankinta

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi valittiin puolistrukturoitu haastattelu eli teemahaastattelu. Toisin kuin lomakehaastattelussa, jossa kysymykset ja niiden esittämisjärjestys on valmiiksi määritelty, teemahaastattelumenetelmässä tutkija voi muuttaa haastattelutilanteessa kysymysten muotoa ja niiden järjestystä tilanteen mukaisesti. (Hirsjärvi 2012 b, 208; Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Vaikka teemahaastattelu on muodoltaan vapaampi, tutkijan tavoitteena on kerätä tutkimukselle merkityksellistä informaatiota, joten haastattelurungon aihealueet ja niihin liittyvät kysymykset on suunniteltu huolellisesti etukäteen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 42; Tuomi & Sarajärvi 2013, 75). Tuomen ja Sarajärven (2013, 75) mukaan kyseinen haastattelumenetelmä korostaa haastateltavien yksilöllisiä tulkintoja asioista. Vapaan muodon ja yksilöllisyyden korostamisen vuoksi haastattelumenetelmä koettiin palvelevan tutkimuksen tavoitteita parhaiten.

Aineisto kerättiin haastattelemalla Kuntoutuskoti Mainingin asukkaita ja henkilökuntaa vuoden 2016 kesäkuussa. Kukaan haastatteluihin suostuneista ei kieltäytynyt myöhemmin haastattelusta tai keskeyttänyt prosessia. Kaikki haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina 16.6.–22.6.2016. Vaikka monen haastattelun toteuttaminen vie enemmän aikaa, niistä saatu tieto on luotettavampaa ja tarkempaa kuin ryhmähaastatteluista saadut tulokset (Kananen 2010, 53). Yksilöhaastattelussa kaikkien haastateltavien ääni saadaan kuuluviin tasapuolisesti eivätkä toisten ajatukset ja mielipiteet vaikuta haastateltavan vastauksiin (Hirsjärvi 2012 b, 211; Hirsjärvi & Hurme 2001, 63). Yhtenä tutkimuksen tavoitteena on kerätä tietoa omaohjaajuuden mahdollisista kehittämistarpeista, joista kaikki osallistujat eivät välttämättä uskalla kertoa ryhmässä toisen loukkaamisen pelossa.

Teemahaastattelujen tarkoituksena oli selkeyttää omaohjaajuuden työnkuvaa keräämällä asukkaiden ja työntekijöiden yksilöllisiä kokemuksia omaohjaajuudesta Kuntoutuskoti Mainingista. Haastattelemalla niin työntekijöitä kuin asukkaitakin saadaan vastausten pohjalta yhtenäinen näkemys omaohjaajuuden tämän hetkisestä toimivuudesta sekä kyseisen toimintatavan ja palveluiden mahdollisista kehittämistarpeista palveluasumisyksikössä. Teemahaastattelun aihealueet on laadittu opinnäytetyön tarkoitukseen, tavoitteisiin ja tutkimuksen teoreettiseen viitekehyk-

seen pohjaten. Teemat käsittelivät asukkaiden ja työntekijöiden taustatietoja, omaohjaajasuhdetta, sosiaalista tukea sekä omaohjaajamenetelmän kehittämistä. Aihealueet olivat samat niin työntekijöiden kuin asukkaidenkin haastattelurungossa, mutta niihin sisältyvissä kysymyksissä oli eroavaisuuksia. Kyseiset teemat ja niihin liittyvät kysymykset on esitetty haastattelurungoissa (LIITE 3 & LIITE 4).

Haastattelutilanteessa osallistujilta varmistettiin, että he olivat saaneet opinnäyte-työhön liittyvän saatekirjeen ja he ymmärsivät tutkimuksen tavoitteet ja haastattelun tarkoituksen. Heitä muistutettiin myös haastattelun vapaaehtoisuudesta ja siitä, että he voivat perua osallistumisensa missä tutkimusprosessin vaiheessa tahansa. Tämän lisäksi painotettiin haastattelijan vaitiolovelvollisuutta ja sitä, ettei tutkimuksessa tuoda osallistujien henkilöllisyyttä esille. Ennen haastattelujen alkua osallistujia pyydettiin antamaan kirjallinen suostumus (LIITE 2).

Haastattelussa edettiin haastattelurunkojen ohjaamina, mutta teemahaastattelulle tyypillisesti aihealueiden järjestystä muutettiin tilanteen mukaan. Haastattelurunkojen kysymysten lisäksi esitettiin lisäkysymyksiä, joilla pyrittiin syventämään tai tarkentamaan vastauksia. Jotta haastattelut pystyttiin toteuttamaan mahdollisimman luontevasti ja vapautuneesti ilman keskeytyksiä, haastattelut nauhoitettiin eikä haastattelutilanteessa tehty muistiinpanoja Hirsjärven ja Hurmeen suositusten mukaisesti (ks. Hirsjärvi & Hurme 2001, 92). Asukkaiden haastattelut kestivät yhteensä 1h 36 min ja ohjaajien haastattelut yhteensä 2 h 16 min.

Valittaessa aineiston keruumenetelmää tulisi punnita sen soveltuvuus tutkimukseen sekä tiedostaa valitun menetelmän etujen lisäksi myös sen puutteelliset seikat (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 126; Hirsjärvi & Hurme 2001, 34; Hirsjärvi 2012 b, 205). Haastattelumenetelmän suurena etuna on erityisesti sen joustavuus: Haastattelutilanteessa on mahdollista kerätä aineisto joustavasti tilanteen vaatimalla tavalla. Tutkija voi myös tarvittaessa pyytää selvennystä tai tarkennusta vastauksiin sekä syventää jo valmiiksi tehtyjä kysymyksiä lisäkysymysten avulla. (Hirsjärvi 2012 b, 205; Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.)

Joustavuuden lisäksi tiedonkeruumenetelmäksi valitaan haastattelu, kun halutaan korostaa vastaajien subjektiivisuutta. Haastattelutilanteissa haastateltava on merki-

tyksiä luova ja aktiivinen osallistuja, jolle annetaan mahdollisuus ilmaista itseään ja kokemuksiaan mahdollisimman vapaasti. (Hirsjärvi 2012 b, 205; Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.) Haastattelun etuna voidaan myös pitää sitä, että haastateltavat harvoin kieltäytyvät tai keskeyttävät prosessin annettuaan haastatteluun luvan. Heidät voidaan myös tavoittaa haastattelutilanteen jälkeen, jolloin tutkija voi täydentää kerättyä aineistoa jälkikäteen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 74; Hirsjärvi 2012 b, 206.)

Haitaksi haastattelumenetelmässä voi lukea sen, että se vie paljon aikaa. Haastattelujen teko ja haastattelurungon kysymysten asettelu vaativat huolellista suunnittelua ja haastattelijan rooliin opetteleminen tuo omat aikaa vievät haasteensa. Myös vapaamuotoisen teemahaastattelun puhtaaksi kirjoittaminen eli litteroiminen on varsin hidas prosessi (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35). Haastattelutilanteeseen sisältyy myös lukuisia virhelähteitä, jotka voivat tulla itse tilanteesta, haastateltavasta tai haastattelijastakin. (Hirsjärvi 2012 b, 206.)

Vaikka haastattelumenetelmällä pyritään antamaan vastaajalle mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti, saattaa haastateltava kuitenkin kokea tilanteen jännittäväksi ja jopa pelottavaksi. (Hirsjärvi 2012 b, 206, 207; Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.) Tämän takia haastattelut toteutettiin Kuntoutuskoti Mainingissa, sillä haastattelutilanteet pyrittiin tekemään mahdollisimman tutussa ja turvallisessa ympäristössä ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä ja haastateltavat pystyivät valitsemaan haastattelupaikan.

Haastateltava voi myös käyttäytyä haastattelutilanteessa eri lailla ja antaa vastauksia, jotka hän olettaa miellyttävän tutkijaa. (Hirsjärvi 2012 b, 206, 207; Hirsjärvi & Hurme 2001, 35.) Kysymysaiheiden arkaluonteisuus saattaa myös lamaannuttaa haastateltavan eikä hän uskalla kertoa, mitä oikeasti ajattelee. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 126.) Esimerkiksi tutkimuksessa yhtenä tavoitteena oli selvittää, onko ohjaajan ja asukkaan välisessä omaohjaajasuhteessa jotain kehitettävää, mikä saattaa olla haastateltavalle arkaluontoinen aihealue omaohjaajasuhteen tiiviin luonteen vuoksi.

Myös tallentavan nauhurin läsnäolo haastattelussa saattaa vaikuttaa haastateltavien vastauksiin. Teemahaastatteluissa haastattelujen tallentaminen edesauttaa luomaan luontevan ja vapaan keskustelun tutkijan ja haastateltavan välille ja siten haastattelusta saadaan ylös kaikki olennainen. Vaikka nauhurin olemassaolo luo jännitystä, Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmen (2001, 92) havaintojen mukaan nauhurin olemassaolo unohdetaan hyvin pian. Sekä saatekirjeessä että Kuntoutuskodissa pidetyssä infotilaisuudessa kerrottiin haastattelujen tallentamisesta nauhurin avulla. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 92) toteavatkin, että haastattelijan tulisi tehdä jo alkutilanteessa selväksi, että nauhuri kuuluu luontevasti haastattelutilanteeseen. Kuitenkin osa henkilökunnasta ilmaisi haastattelutilanteessa nauhurin häiritsevän heitä.

6.2 Aineiston analysointi

Analysointiprosessi aloitettiin litteroimalla eli puhtaaksi kirjoittamalla haastattelutallenteet (Hirsjärvi 2012 c, 222.) Litteroinnissa käytettiin Microsoft Word –tekstinkäsittelyohjelmaa, jolloin aineistosta saatiin tekstiä yhteensä 47 sivua. Haastattelut litteroitiin tarkasti sanasta sanaan jättäen kuitenkin osa täytesanoista, kuten esimerkiksi ”tota” ja ”niinku”, pois. Prosessin seuraavassa vaiheessa puhtaaksi kirjoitetusta aineistosta koottiin tutkimuksen kannalta keskeisimmät asiat, jotka kirjoitettiin selkeämpään muotoon analysoinnin helpottamiseksi (Tuomi & Sarajärvi 2013, 92). Tutkimusaineisto analysoitiin teoriasidonnaisella sisällönanalyysillä.

Käytettäessä teoriaohjaavaa tai teoriasidonnaista analyysimenetelmää, kytketään hankittu aineisto tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Tarkoituksena ei ole testata jo valmista teoriaa käytännössä, vaan teoria toimii enemmänkin apuna analyysiprosessissa pyrkien nostamaan esille uusia ajatusuria. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 96). Tässä tutkimuksessa aineiston analyysissä on käytetty kytköksiä teoriaan omaohjaajamenetelmästä ja kokemuksia omaohjaajien antamaan tukeen liittyvissä kysymyksissä on peilattu teoriaa sosiaalisesta tuesta.

Kuten aineistolähtöisessä analyysimenetelmässä, myös teoriasidonnaisessa analyysiprosessissa edetään kolmivaiheisesti: redusoidulla, klusteroimalla sekä vii-

meiseksi abstrahoimalla aineisto. Esimerkki tämän tutkimuksen analysointiprosessista on esitelty taulukossa 2.

Ensimmäisessä vaiheessa puhtaaksi kirjoitettu aineisto redusoidaan eli pelkistetään poimimalla aineistosta tutkimukselle oleellinen tieto ja karsimalla kaikki epäoleellinen data pois. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 109.) Analyysin seuraavassa vaiheessa pelkistetty aineisto käydään uudestaan läpi klusteroiden eli ryhmitellen aineistosta poimitut ilmaisut omiin luokkiinsa (Tuomi & Sarajärvi 2013, 110). Klusterointi on osa viimeistä vaihetta, abstrahointia. Abstrahoinnissa muodostetaan klusterointivaiheessa poimitun tutkimuksen kannalta olennaisen tiedon perusteella teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Abstrahointia eli käsitteellistämistä jatketaan luokituksia yhdistelemällä niin kauan, kuin tutkija katsoo sen olevan mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 111–113.)

Taulukko 2. Esimerkki analysointiprosessista.

Sosiaalinen tuki: Työntekijät		
Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Luokka
<i>"Et sen onnistumisen kautta et tulee niitä positiivisia ja hyviä kokemuksia missä niinku huomaa et onnistuu ja pärjää. Tois semmosen äärelle jos huomaa et joku on hyvä jossakin."</i> (H1t)	Minäpystyvyyden tukeminen	Emotionaalinen tuki
<i>"Pyrin niinku kannustamaan aktiivisuuteen et pyrin aina ku järjestetään jotain et pyydän mukaan ja kannustan ja tsemppaan"</i> (H5t)	Kannustaminen	Emotionaalinen tuki

<i>"Oma ajatus on se, että ensin voi tukea enemmän ja sitte ku sitä tulee semmosta tutumpaa ja turvallisempaa niin sitte vähentää ja pakittaa siinä sitte huomaa että kylä niinku pärjää" (H1t)</i>	Itsenäistyminen	Konkreettinen tuki
<i>"Jos on jotain fyysistä tai psyykkistä ongelmaa niin ohjataan sitte talosta ulospäin." (H4t)</i>	Tiedonlähteille ohjaaminen	Informatiivinen tuki

7 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tutkimusprosessin aikana tutkijan eteen tulee erilaisia tilanteita, joissa hän joutuu pohtimaan ratkaisuja ja punnitsemaan eri valintoja eettisiin kysymyksiin liittyen. Eettisten pohdintojen lisäksi tulisi myös tutkimuksen luotettavuutta pohtia heti tutkimusprosessin alusta lähtien. (Kananen 2010, 69.) Tässä luvussa käydään läpi eettisiä kysymyksiä ja arvioidaan tämän opinnäytetyön luotettavuutta.

Tutkimuseettiset ongelmat kuuluvat tutkimuksen aineiston- ja tiedonhankintaan sekä tutkittavaan kohteeseen liittyviin kysymyksiin. Etenkin, kun tutkimuskohteena ovat ihmiset, tulee tutkijan noudattaa hyvän tutkimuskäytännön periaatteita. Tutkijan onkin hyvä tiedostaa ja pohtia tutkimuseettisiä kysymyksiä jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa. (Puusniekka & Saaranen-Kauppinen 2006; Hirsjärvi & Hurme 2001, 19; Tuomi & Sarajärvi 2013, 131.) Tämän opinnäytetyön suunnittelu- ja toteutusvaiheen aikana on pyritty noudattamaan hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä periaatteita ja tutkimusprosessia on tarkasteltu kriittisesti pohtien eettisiä ongelmia.

Eettiseen tutkimukseen kuuluu tutkijan rehellinen ja huolellinen toiminta prosessin jokaisessa vaiheessa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Lähtökohtana on, että tutkimukseen osallistuneille on selvitettävä tutkimuksen tavoitteet, siinä käytettävät menetelmät ja mahdolliset riskit. Tämän lisäksi tutkittaville on tiedotettava tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja mahdollisuus keskeyttää osallistuminen koko tutkimusprosessin aikana. Osallistujalla on mahdollisuus myös kieltää häntä koskevan aineiston käyttö tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 131.)

Tähän tutkimukseen osallistuneille kerrottiin heti tutkimusprosessin alkaessa avoimesti tutkimuksen tarkoituksesta, sen tavoitteista ja teemahaastatteluista, joilla aineisto kerättiin tutkimukseen. Heille kerrottiin myös haastatteluiden nauhoittamisesta sekä tallenteiden ja litteroidun aineiston hävittämisestä tutkimuksen valmistuessa. Jokaiselle osallistujalle jaettiin saatekirje (LIITE 1), ja ennen haastattelun alkua osallistujilta varmistettiin vielä se, että he olivat ymmärtäneet tutkimuksen tarkoituksen ja siihen liittyvän prosessin. Jokaiselta osallistujalta pyy-

dettiin kirjallinen haastattelulupa (LIITE 2).

Vapaaehtoisuutta eettisesti pohdittaessa täytyy ottaa huomioon myös yksikössä mahdollisesti ilmenevä sosiaalinen ryhmäpaine sekä asukkaiden että työntekijöiden keskuudessa. Työntekijöiden osallistumiseen saattaa vaikuttaa työyhteisön ryhmäpaine työryhmän pienen koon ja tiiviin yhteistyön takia. Työntekijä saattaa kokea haastatteluun osallistumisen pakolliseksi eikä sen vuoksi uskalla sanoa ei. Ohjaajat olivat kuitenkin ilmaisseet halukkuutensa haastatteluun ja antoivat palautetta opinnäytetyön toteutuksen tarpeellisuudesta.

Asukkaiden osallistumiseen saattoi vaikuttaa ohjaajien suostuttelu Mainingissa järjestetyssä infotilaisuudessa: Suurin osa asukkaista ei ollut halukas ilmoittautumaan haastatteluun, kunnes ohjaajat kysyivät heiltä osallistumisesta henkilökohtaisesti. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 85) esittävät kuitenkin suostuttelun kuuluvan osaksi motivointia yhteistyöhön. Jotkut saattavat vältellä uusia tilanteita, joten suostuttelulla on tarkoitus tuoda esille hänen osallistumisensa tärkeys tutkimuksen toteutumiseen. Tutkijan on kuitenkin tiedettävä, milloin suostuttelu ylittää eettisyyden rajat.

Tutkimuksesta kertomisen lisäksi tutkimustietojen hankinta ja niiden käsitteleminen täytyy tehdä luottamuksellisesti: Kerätty aineisto ei saa päätyä ulkopuolisille, eikä aineistoa tule käyttää muihin tarkoituksiin. Myös osallistujien nimettömyys pitää turvata, ellei tutkija ole saanut erillistä lupaa nimen julkaisemiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 131.) Mainingissa tehtyjen haastatteluiden äänitallenteet ja litteroidun aineiston on nähnyt vain opinnäytetyön tekijä. Lisäksi tutkimukseen osallistujille painotettiin sekä tiedotustilaisuudessa että haastattelujen yhteydessä heidän anonymiteettiään. Siten kenenkään henkilötietoja ei tuoda opinnäytetyön toteutuksen, raportin kirjoittamisen tai julkaisemisen jälkeen missään vaiheessa esille.

Yhtenä eettisenä pulmana nousi asumispalveluyksikön nimen julkistaminen. Yksi osallistujista oli nimittäin huolissaan siitä, että yksikön nimen esille tuleminen saattaa paljastaa hänen henkilöllisyytensä. Asiasta keskusteltiin kyseisen osallistujan kanssa, ja päädyttiin lopulta käyttämään yksikön oikeaa nimeä opinnäytetyös-

sä. Nimen julkistaminen lisää myös Kuntoutuskoti Mainingin toiminnan läpinäkyvyyttä ja luo uskottavuutta laadukkaasta toiminnasta. Kuvaamalla Kuntoutuskodin toimintaa yksikkö osoittaa halunsa kerätä tietoa palveluistaan hyödyn-tääkseen tietoja toiminnan arvioimiseen ja laadun edistämiseen (STM, Stakes & Suomen Kuntaliitto 1999, 23, 24).

Haastatteluaineiston tuloksia esitettäessä jouduttiin muokkaamaan joitakin opin-näytetyössä käytettyjä sitaatteja haastateltavien tunnistamattomuuden varmistami-ksi. Tämä tehtiin huolellisesti niin, ettei aineiston muokkaaminen vääristänyt sisältöä. Opinnäytetyö on myös kirjoitettu noudattaen hyviä tieteellisiä käytäntöjä siten, että lähteisiin viitataan asianmukaisesti kunnioittaen muiden tekemää työtä. (vrt. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6, 8.)

Tärkeintä tutkimuksen eettisyyden toteutumisen kannalta on itse tutkijan oma toiminta, sillä loppujen lopuksi hän on vastuussa tutkimuksen eettisestä toteutuk-sesta ja siinä tehdyistä valinnoista. Tutkimukseen osallistujat luottavat tutkijaan ja odottavat häneltä vastuuntuntoa ja yhteisten sopimusten noudattamista. Yhteis-ten sopimuksien lisäksi tutkijan on turvattava osallistujien oikeudet prosessin alusta aina tutkimuksen julkistamiseen asti. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 131.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä raportoimalla tutkimus totuudenmukaisesti ja tarkasti. Tarkkuutta vaaditaan jokaisen tutkimusprosessin vaiheessa (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 232). Opinnäytetyön laatua voi-daan mitata myös uskottavuuden ja siirrettävyyden kriteerein. Uskottavuudella tarkoitetaan prosessin selkeää raportoimista siten, että lukija hahmottaa, miten tut-kimusaineisto on analysoitu ja miten se on johtanut esitettyihin tutkimustuloksiin. Tämä tutkimustulosten ja aineiston analyysin välinen selvä yhteys on merkittävä luotettavuuskysymys. Siirrettävyys taasen käsittelee tutkimustulosten sovelletta-vuutta johonkin toiseen tutkimusympäristöön. Siirrettävyydskriteerin toteutumisek-si vaaditaan huolellista kuvaamista tutkimuksen eri toteutusvaiheissa. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 197, 198.)

Tätä opinnäytetyötä kirjoitettaessa on pyritty kuvailemaan tutkimuksen eri toteu-tusvaiheet mahdollisimman tarkasti lisäten siten työn luotettavuutta. Tutkimusta

arvioitiin kriittisesti sekä suunnittelu että toteutusvaiheessa. Opinnäytetyössä käytettyjen tutkimusmenetelmien kriittinen arviointi on esitetty huolellisesti, jotta lukija voi muodostaa todellisen kuvan opinnäytetyön toteutuksesta ja siihen liittyvistä haasteista. Tutkimuksen toteutuksessa tarkastellaan aineiston keruuprosessi ja analysointi vaihe vaiheelta. Tutkimustulokset on myös pyritty esittelemään huolellisesti. Tutkimuksen uskottavuutta lisäävät tutkimustulosten esittelyssä käytetyt sitaattit ja opinnäytetyön monipuolinen lähteiden käyttö. Tarkka kuvaus opinnäytetyön prosessista, tuloksista ja niistä saaduista johtopäätöksistä edistää tämän opinnäytetyön siirrettävyyttä.

8 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Opinnäytetyön tavoitteena oli selkeyttää omaohjaajuuden työnkuvaa kartoittamalla asukkaiden ja työntekijöiden kokemuksia omaohjaajuudesta Kuntoutuskoti Mainingissa. Haastatteleamalla niin työntekijöitä kuin asukkaitakin saatiin vastausten pohjalta yhtenäinen näkemys omaohjaajuuden tämän hetkisestä toimivuudesta sekä kyseisen toimintatavan ja palveluiden mahdollisista kehittämistarpeista Kuntoutuskodissa. Tässä luvussa esitetään haastatteluista saadun aineiston tulokset. Työntekijöiden haastattelut ovat viitattuina symboleilla 1t–5t, asukkaiden haastattelut puolestaan 1a–8a.

Haastattelujen alussa haastateltavilta kysyttiin hieman taustatietoja siitä, kuinka kauan asukkaat ovat asuneet Mainingissa sekä onko heille omaohjaaja-sana tuttu (LIITE 4). Tällä pyrittiin selvittämään, onko asukkaiden asumisajalla mahdollisesti merkitystä omaohjaajamenetelmän tuntemiseen. Työntekijöiltä puolestaan tiedusteltiin mahdollisia aikaisempia kokemuksia omaohjaajamenetelmästä (LIITE 3). Taustatiedot esitellään tarkemmin luvussa 8.1.

Luvussa 8.2 käsitellään työntekijöiden ja asukkaiden kokemuksia siitä, mitä omaohjaajuus on sekä mitä omaohjaajan tehtäviin kuuluu. Työntekijöiltä kysyttiin, mitä he mieltävät omaohjaukseksi sekä mitä se merkitsee heille (LIITE 3). Asukkaat vastasivat kysymyksiin, joissa tiedusteltiin, mitä omaohjaajuus tarkoittaa heille (LIITE 4).

Luvussa 8.3 perehdytään haastateltavien vastauksiin omaohjaajien tarjoamista sosiaalisen tuen eri muodoista. Ilmaisut eri tuen muodoista on poimittu ja jaettu sosiaalisen tuen eri kategorioihin teemoittain, joita ovat emotionaalinen, konkreettinen eli käytännöllinen, arvioiva sekä informatiivinen tuki. Vastauksille, jotka eivät lokeroituneet edellä mainittuihin teemoihin, luotiin lisäksi ”muu tuki” -kategoria.

Tutkimuksen tarkoituksena oli myös selvittää, onko omaohjaajamenetelmällä mahdollisia kehittämistarpeita tutkinnan kohteena olleessa Kuntoutuskoti Mainin-

gissa. Ohjaajilta ja asukkailta kysyttiin kehittämistarpeista omaohjaajasuhteelle ja menetelmälle. Näitä vastauksia käsitellään luvussa 8.4.

8.1 Taustatiedot

Kaikilla haastatteluun osallistuneilla ohjaajilla oli aikaisempaa kokemusta omaohjaajamenetelmästä. Suurimmalla osalla omaohjaajatausta koostui lyhyistä sijaisuuksista ja haastateltavat ilmaisivat, että he eivät olleet saaneet tällä ajalla kokonaisvaltaista käsitystä omaohjaajuudesta. Kaksi ohjaajista kertoi toimineensa omaohjaajana usean vuoden ajan. Heistä toinen ilmaisi saanut aikaisemmalla työpaikallaan perehdytyksen omaohjaajamenetelmään.

Haastatteluihin osallistuneet asukkaat olivat asuneet haastatteluhetkellä Kuntoutuskoti Mainingissa eri pituisia aikoja. Osa heistä oli asunut Kuntoutuskodissa jo ennen vuotta 2015, jolloin asumispalveluyksikkö oli vielä Vaasan sairaanhoitopiirin omistuksessa, ja osa oli tullut Maininkiin vasta kuukausi sitten haastatteluajankohdasta. Kuitenkin suurin osa oli asunut Mainingissa yli vuoden.

Viidelle asukkaalle omaohjaaja-sanana olevan heille tuttu. Suurin osa muisti saaneensa sanan selityksen omaohjaajaltaan, heidän saapuessaan Maininkiin, ja pari totesi tienneensä sanan jo aikaisemmista palvelutahoista. Asukkaista kolme ei tunneneet omaohjaaja-sanaa, mutta kaksi heistä tiesi omaohjaajansa. Yhdelle asukkaalle omaohjaaja-sana oli täysin vieras eikä hän tiennyt, kuka toimi hänen omaohjaajanaan. Tämän takia kyseiselle asukkaalle kerrottiin haastattelutilanteessa omaohjaaja-sanana tarkoitus.

8.2 Omaohjaajuus

Työntekijöiden mielestä omaohjaaja on omaohjattavan asukkaan asioiden asiantuntija ja vastuhenkilö: työyhteisössä omaohjaaja tuntee omaohjattavan asukkaansa asiat parhaiten ja hänellä on vastuu seurata, että nämä asiat tulevat hoideetuksi. He kokivat omaohjaajuuden olevan tiivistä yhteistyötä, jossa luodaan asukkaan kanssa yhteiset pelisäännöt tukien asukasta arjen hallinnassa ja kuntoutumisprosessissa. Kannustamisen ja tukemisen lisäksi ohjaajat kokivat molemminpuolisen luottamuksen ja toisensa arvostamisen asukkaan ja omaohjaajan välillä olevan

erityisen tärkeää. Omaohjaajan tehtäväksi nähtiin myös asukkaan auttaminen Maininkiin sopeutumisessa.

”Niinku kaikki hoitaa kaikkien asioita, keskustelee kaikkien kans ja tekee kaikkea, mutta että just se omaohjaaja olis se jolla on niinku langat käsissä sen tietyn asukkaan kohdalla.” (Haastattelu 5t.)

”Luottamusta. Puolin ja toisin. Opetella tuntemaan, kuka on se ihminen sen sairauden takana.” (Haastattelu 4t.)

Kaikki työntekijät kokivat omaohjaajuuden merkittävänä ja tärkeänä asiana. Osa heistä ilmaisi työmenetelmän tuovan työntekoon mielekkyyttä sekä vastuuntunnetta antaen työlle entistä syvemmän merkityksen. Omaohjaajamenetelmän avulla ohjaajat kokivat pääsevänsä heti asiakassuhteen alusta alkaen perehtymään syvemmin omaohjattavan asukkaan elämänhistoriaan, nykyiseen elämäntilanteeseen sekä heidän tulevaisuuden tavoitteisiinsa mahdollistaen molemminpuolisen luottamuksellisen yhteistyösuhteen.

”Kyllä mä tykkään, et se on oikein mielekästä. Et sä pääset vähän enemmän sisälle niihin asioihin.” (Haastattelu 1t.)

”Mä pidän sitä hyvänä asiana. Ja just täällä tavallaan se omaohjaajuus olis myös tärkeää, et asiakas pystyy luottaan et se omaohjaaja vetää sitä samaa linjaa mitä hänki.” (Haastattelu 3t.)

Asukkaista kolme ilmaisi haastattelun alussa, ettei tiedä omaohjaajasanan tarkoitusta. Kaikki asukkaat kuitenkin kertoivat, mitä omaohjaajuus ja omaohjaajan rooli heidän mielestään pitävät sisällään. Asukkaat kuvailivat omaohjaajaa jokaisen omaksi tukihenkilöksi Mainingissa: omaohjaaja toimii henkisenä tukena, jonka kanssa voi keskustella viikon tapahtumista tai itselleen vaikeista ja tärkeistä asioista. Asukkaat ilmaisivat omaohjaajan tukevan ohjattavaansa positiivisin sanoin antaen neuvoa ja apua asukkaan sitä tarvittaessa.

”Lähinnä mä koen että se on niinku henkisenä tukena olemista asukkaalle.” (Haastattelu 1a.)

”No omaohjaaja niinku kattoo ehkä vähä niinku perään välillä. – Auttaa tota päätöksen tekemisessä ja muistuttaa vaikka pitää apteekissa käydä jos ei ite muista ja tämmöstä.” (Haastattelu 2a.)

Asukkaiden näkemyksen mukaan omaohjaaja neuvoo esimerkiksi ruuanlaitossa ja pyykinpesussa, auttaa päätösten tekemisessä sekä muistuttaa omaohjattavaa eri asioista. Tämän lisäksi yksi asukkaista ilmaisi omaohjaajan toiminnan pyrkivän tämän itsenäistymiseen: Omaohjaajalta saa tukea ja neuvoa, mutta hän ei hoida asioita kenenkään puolesta.

”Omaohjaajuus on sitä tuen antoa mut se on myös sitä että niinku asukkaan pitää itte kyetä pärjäämään.. tukee sellasella positiivisella sanoilla asukasta niinku hoitamaan omat asiat... niinku keskustelee ja neuvoo mut ei hoida mitään asioita kenenkään puolesta.” (Haastattelu 8a.)

8.3 Sosiaalinen tuki

Kaikki ohjaajat kokivat voivansa tukea omaohjattavia asukkaita kaikissa tilanteissa, asukkaan tarpeiden mukaisesti. Pari ohjaajista ilmaisi myös oman aktiivisuuden tärkeyden tuen annossa: omaohjaajan pitää havainnoida asukkaan tuen tarvetta, sillä asukas ei välttämättä aina kerro tuen tarpeesta itse. Niin omaohjaajat kuin asukkaatkin ilmaisivat emotionaalisen, konkreettisen, informatiivisen ja arvioivan tuen eri muotoja. Omaohjaajien haastattelujen vastausten pohjalta muodostettiin myös ylimääräinen kategoria, johon sisällytettiin ne tuen muodot, jotka liittyivät kuntoutusprosessiin, mutta eivät kuuluneet osaksi sosiaalista tukea. Vastauksista poimitut tuen eri muodot ovat esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3. Omaohjaajien ja asukkaiden ilmaisut sosiaalisen tuen muodoista.

TUEN MUOTO	OMAOHJAAJAT	ASUKKAAT
EMOTIONAALINEN TUKI	Henkinen tuki	Henkinen tuki
	Motivointi	Motivointi
	Keskustelu	Keskustelu
	Luottamus	
	Minäpystyvyyden tukeminen	

KONKREETTINEN TUKI	Sosiaaliset tilanteet Arjen askareet Itsenäistyminen Taloudelliset asiat	Sosiaaliset tilanteet Arjen askareet Itsenäistyminen Taloudelliset asiat Itsestään huolehtiminen
ARVIOIVA TUKI	Auttaminen päätöksenteossa Toiminnan arviointi	Auttaminen päätöksenteossa Toiminnan arviointi
INFORMATIIVINEN TUKI	Tiedon jakaminen Tiedonlähteille ohjaaminen	Tiedon jakaminen Tiedonlähteille ohjaaminen
MUU TUKI	Kuntoutumisen edistäminen Omaohjaajan apuvälineet	

8.3.1 Emotionaalinen tuki

Emotionaalinen tuki on kannustavaa ja rohkaisevaa tukea (Eloranta & Virkki 2011, 57; Heikkinen 2003, 884). Osa ohjaajista ilmaisi haastatteluissa kannustavansa ja motivoivansa omaohjattavia asukkaita eri tilanteissa, kuten omien tavoitteiden saavuttamisessa, uusissa tai arkipäiväisissä tilanteissa sekä kannustamalla osallistumaan. Nostamalla esille yksilön myönteisiä asioita edistetään ja vahvistetaan yksilön voimavaroja (Eloranta & Virkki 2011, 57). Ohjaajat ilmaisivat tukevansa ohjattavien minäpystyvyyden tunnetta auttamalla asukasta löytämään omat vahvuutensa, vahvistamalla niitä sekä tuomalla asukkaita onnistumisen kokemusten äärelle.

”Et sen onnistumisen kautta et tulee niitä positiivisia ja hyviä kokemuksia missä niinku huomaa et onnistuu ja pärjää. Tois semmosen äärelle jotenki jos huomaa et joku on hyvä jossakin. Kaikki me ollaan hyviä jossaki niin niitä vahvistais.” (Haastattelu 1t.)

”Pyrin niinku kannustamaan aktiivisuuteen et pyrin aina ku järjestetään jotain et pyydän mukaan ja kannustan ja tsemppaan.” (Haastattelu 5t.)

Motivoinnin ja voimavarojen edistämisen lisäksi emotionaalisen tuen tavoitteena on luoda luottamuksellinen, turvallinen ja ystävällinen ympäristö, jossa yksilö kokee, että hänestä välitetään, ja että hän pystyy helposti jakamaan tunteitaan ja ongelmiaan (Eloranta & Virkki 2011, 57; Heikkinen 2003, 884; Järvikoski & Härköpää 2011, 89). Kaikki omaohjaajat toivat esille kahdenkeskisen keskustelun, henkisen tuen ja vastavuoroisen luottamuksen tärkeän merkityksen. Keskustelemalla asukkaiden kanssa kahden kesken viikkokeskusteluissa, arjen askareiden lomassa tai vain kyselemällä viikon tapahtumista he pyrkivät tukemaan asukasta ilmaisemaan tunteitaan ja mahdollisia ongelmia tai murheita.

”Sitte tietysti tuen semmoses et jos hän vaikka haluuki kahden kesken keskustella ihan muuten vaan tai häntä ahdistaa. Tai jotain kivojaki juttuja niin on kiva että omaohjattava tulee kertomaan ja voidaan yhdessä siitä iloita tai sit pohtia ratkasuja.” (Haastattelu 2t.)

”On vähä avoimempi heille ja niinku luoda sellasen luottamuksellisen suhteen et heidän olis helppo tulla puhumaan mulle kaikista asioista ja mä pystyisin niinku tukemaan mahdollisimman paljon.” (Haastattelu 5t.)

Tukiessaan asukasta henkisesti ohjaajat kokivat tärkeiksi kuuntelemisen ja läsnäolon. Tämän lisäksi yksi ohjaajista mainitsi myös oman ajan antamisen merkittäväksi: Ohjaaja tukee ja on läsnä asukkaana sitä tarvitessa, mutta ymmärtää milloin asukas tarvitsee omaa aikaa. Toimimalla johdonmukaisesti ja olemalla avoin ja rehellinen asukkaille, pitäen kiinni asukkaana kanssa sovituista asioista, ohjaajat ilmaisivat edistävänsä luottamuksellista ja turvallista ilmapiiriä sekä omaohjaajasuhteen vuorovaikutusta.

”Että annetaan asukkaalle myös omaa aikaa. Ettei me olla koko ajan sen asukkaan niin sanotusti kimpussa. Et ei asukaskaan jaksa jos ohjaaja on koko ajan kyselemässä.” (Haastattelu 4t.)

”Semmonen tietty johdonmukaisuus. Et pidetään kiinni niistä, mitä luvataan et se asukas pystyy niinku luottamaan et hei me ollaan sovittu näin, me mennään näin.” (Haastattelu 3t.)

Asukkaat kokivat omaohjaajien tukevan heitä emotionaalisesti erityisesti olemalla henkisenä tukena sekä motivoimalla ja keskustelulla. He kokivat, että pystyivät kääntymään omaohjaajan puoleen tarvitessaan keskustelua jostakin tai kaipasivat henkistä tukea vaikeina ja ahdistavina hetkinä. Myös normaali keskustelu ja iloisten asioiden jakaminen koettiin tärkeäksi omaohjaajien kanssa. Haastatteluissa ilmeni myös omaohjaajien antama emotionaalinen tuki päihteistä eroon pyrittäessä. Kahdenkeskisten keskustelujen lisäksi osa asukkaista kertoi omaohjaajien motivoivan ja kannustavan heitä itsetunnon ollessa heikoimmillaan tai esimerkiksi harrastuksissa ja arkiaskareissa.

”Esimerkiksi jos mulla on ahdistusta niin mä voin jutella mun omaohjaajan kanssa.” (Haastattelu 7a.)

”Tämän tyyppisiä mä tarkoitan että kun saa niinku henkistä tukea. Että se henkinen tuki on monesti hyvin tarpeen.” (Haastattelu 1a.)

”Mun pitää käydä puhumassa sit asioista muuten mulla ryöppyää niinku kaikki et sellast tukea saa ku käy juttelemas vähäse. -- Ni mä oon saanu niinku henkistä tukea ja kannustusta.” (Haastattelu 8a.)

8.3.2 Konkreettinen tuki

Kaikki ohjaajat ilmaisivat tukevansa omaohjattavia asukkaita konkreettisella tuella. Konkreettinen tuki ilmenee konkreettisissa asioissa auttamisena arjen askareissa ja sen tavoitteena on saada tuen saaja toimimaan itsenäisesti (Eloranta & Virkki 2011, 58; Järvikoski & Härkäpää 2011, 89). Koettiin, että asukkaan itsenäistymistä edisti erityisesti se, ettei asukkaan puolesta tehdä asioita, vaan toimitaan yhdessä ja tuetaan sekä autetaan tarvittaessa. Tilanteita, joissa omaohjaajat kokivat antavansa konkreettista tukea, olivat sosiaaliset tilanteet, talousasiat ja muut arjen askareet.

”Oma ajatus on se, että ensin voi tukee enemmän ja sitte ku sitä tulee semmosta tutumpaa ja turvallisempaa niin sitte vähentää ja vähä pakittaa siinä sitte että huomaa että kyllä niinku pärjää. Et tukee siinä itsenäistymisessä.” (Haastattelu 1t.)

Tässä tutkimuksessa sosiaalisilla tilanteilla tarkoitetaan tilanteita, joissa yksilö saattaa joutua tekemisiin vieraan ihmisen kanssa. Osa työntekijöistä ilmaisi tukevansa omaohjattavaa asukasta tällaisissa tilanteissa menemällä asukkaankanssa yhdessä tilanteeseen opettaen asukasta toimimaan eri ympäristössä tai olemalla paikan päällä henkisenä tukena. Omaohjattavat ilmaisivat esimerkiksi kulkevansa asukkaankanssa julkisella liikenteellä ja menemällä yhdessä vaate- ja ruokaostoksille sekä lääkäriin.

”Vaikka sosiaalisia tilanteita.. tsemppaan että menee vaan kohti sinne ja keskustellaan niistä et mikä niissä vois olla pelottavaa.” (Haastattelu 1t.)

Osa omaohjaajista kertoi tukevansa omaohjattavia asukkaita talousasioissa, kuten rahankäytössä, pankissa asioimisessa ja tukien hakemisessa sekä niiden selvityksissä. Arjen askareissa tukemisessa korostettiin yhdessä tekemistä ja mainittiin tilanteiksi esimerkiksi ruuanlaittaminen ja ikkunoiden peseminen, jossa tuetaan ja autetaan asukasta.

”Kaikki tällaiset ikkunan pesut ja tällaiset niin siinä se näyttäytyy tällasena konkreettisena apuna et tehdään yhdessä. Mut sit on ihan näissä raha asioissa kans että rahan käytössä ja hallinnas.” (Haastattelu 3a.)

”Esimerkiks käytännön asioissa nii vaikka tehdään yhdessä sitä ruokaa niin siinä tuetaan ja kannutetaan”. (Haastattelu 2a.)

Haastatelluista asukkaista neljä kertoi saavansa konkreettista tukea omaohjaajaltaan. Kuten ohjaajat, myös asukkaat mainitsivat saavansa tukea itsenäistymisessä, sosiaalisissa tilanteissa, arjen askareissa ja talousasioissa. Näiden lisäksi osa koki saavansa omaohjaajalta tukea itsestään huolehtimisessa.

Eniten asukkaat kokivat tarvitsevansa ja saavansa tukea omaohjaajiltaan erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa, kuten ostosten teossa, lääkärikäynneillä ja pankissa asioimisessa. He ilmaisivat omaohjaajan tulevan mukaan vaateostoksille tai lääkäriin ja saavansa apua tarpeellisten hankintojen arvioimisessa. He saivat apua tarvittaessa myös arjen askareissa, kuten siivoamisessa, ruuanlaitossa ja elektronikan käytössä.

”Eri tilanteissa elikkä niinkun lääkärikäynneillä on omaohjaaja mukana ja sitte vaateostoksilla joskus auttaa.” (Haastattelu 1a.)

”Tuohon vois sanoa tota.. ruuanvalmistamisessa, siivoamisessa ja.. niinku on motivoinut.” (Haastattelu 4a.)

”No jos mä tartten jotaki ohjausta esimerkiks puhelimen käytössä niin mä saan mennä omaohjaajan luo ja se sitte tuota niin näyttää mulle et miten puhelinta käytetään.” (Haastattelu 5a.)

Itsestään huolehtimisessa omaohjaajat tukivat muun muassa muistuttamalla asukkaita käymään apteekissa, huolehtimaan hygieniasta, kuten vaatteiden vaihdosta ja suihkussa käymisestä. Kaksi asukkaista ilmaisi omaohjaajan tukevan heitä itsenäistymisessä muun muassa auttamalla ja rohkaisemalla toimimaan itsenäisesti tilanteessa kuin tilanteessa. Asukkaat kokivat omaohjaajan tukevan heitä siten, että tulevaisuudessa he pystyvät toimimaan ilman ohjaajien tukea. Toinen heistä koki itsenäiseen toimimiseen tukemisen tärkeäksi, vaikka joskus tuntuisi siltä, ettei itse osaa tai kykene hoitamaan asiaa.

”Se tukee sellasella positiivisella sanoilla niinku hoitamaan omat asiat. Ja niinku.. keskustelee ja neuvoo tarvittaessa mut ei hoida mitään puolesta.” (Haastattelu 8a.)

”No se muistuttaa vaikka pitää apteekissa käydä jos ei ite muista ja tämmöstä.” (Haastattelu 2a.)

8.3.3 Arvioiva tuki

Kaksi haastatelluista ohjaajista mainitsi antavansa myös arvioivaa tukea omaohjattaville asukkaille. Arvioivassa tuessa annetaan palautetta liittyen yksilön toimintaan sekä autetaan erilaisissa valinnoissa ja päätöksenteossa (Eloranta & Virkki 2011, 58; Järvikoski & Härkäpää 2011, 89). Ohjaajat ilmaisivat auttavansa omaohjattavia etenkin päätöksenteossa pohtien eri ratkaisuja ja valintojen seurauksia yhdessä asukkaan kanssa pyrkien lisäämään asukkaan omaa päätöksentekotaitoa. Tämän lisäksi toinen ohjaajista mainitsi antavansa palautetta yksilön toi-

minnasta esimerkiksi silloin, kun asukkaan toiminta ei ole vastannut asukkaan laa-
timia kuntoutussuunnitelman tavoitteita.

*”Esimerkiksi semmonen et asukas oli aikasemmin nostanut yhden asian
semmoseks voimavaraks kuntoutussuunnitelmassa, niin oliko yhtäkkiä jää-
nyt jotenki unholaan et ei sit enää käynykään ja toteuttanukaan sitä. Ja sit-
te ku oltiin mietitty niitä voimavaroja niin nostin et hei, nyt sä et ookaan
tätä pitkään aikaan.”* (Haastattelu 1t.)

*”Et en niinku halu puolesta tehdä asukkaalle mitään suunnitelmia tai mi-
tään niinku. Et mä tuen siihen niinku oman päätöksentekoon.”* (Haastattelu
5t.)

Yksi haastatelluista asukkaista totesi saavansa arvioivaa tukea omaohjaajaltaan.
Hän kertoi saavansa tukea päätösten tekemisessä ja pystyi kysymään omaohjaajal-
taan mielipiteitä valinnan helpottamiseksi. Hän kertoi myös saavansa joskus oma-
ohjaajaltaan palautetta omasta toiminnastaan.

*”Joskus kysyn mielipiteitäki omaohjaajalta että se niinku tukee. – Mä sain
neuvoa et mun pitää olla niinku kärsivällisempi et sit sujuu paremmin.”*
(Haastattelu 8a.)

8.3.4 Informatiivinen tuki

Kaksi omaohjaajaa mainitsi tukevansa omaohjattavaa jakamalla heille tietoa ja
neuvovansa heitä eri asioista. Tätä tuen muotoa kutsutaan informatiiviseksi eli tie-
dolliseksi tueksi. Informatiivinen tuki on luotettavan ja ajanmukaisen suullisen tai
kirjallisen tiedon, neuvojen ja ohjeiden antamista auttamalla toista toimimaan ti-
lanteen vaatimalla tavalla. Informatiivinen tuki voi olla myös vertaistukeen tai eri
tiedonlähteille ohjaamista. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 89; Heikkinen 2003,
884; Eloranta & Virkki 2011, 58.)

Omaohjaajat kokivat jakavansa tietoa ja neuvovansa omaohjattavaa asukasta hä-
nen tarpeidensa mukaisesti. Tällaisia tilanteita olivat muun muassa tukien hakuun
tai terveydenhoitoon liittyvät asiat sekä Kuntoutuskoti Mainingin sääntöihin ja

talon tavoille informoiminen. Erityisesti psyykkisiin tai fyysisiin ongelmiin liittyvissä asioissa omaohjattavat asukkaat ohjataan toisen ammattihenkilön tai -tahon piiriin.

”Jos on jotain fyysistä tai psyykkistä ongelmaa niin ohjataan sitte talosta ulospäin.” (Haastattelu 4t.)

”Ku tulee tänne niin sä neuvot ne kaikki paikat ja sitte ku tota niin, tai ku miten täällä toimitaan ja sit nää niinku viikkokeskustelut ja.. perehdytät asukkaan niinku niihin juttuihin mitä siellä talossa on.” (Haastattelu 1t.)

Kolme asukasta ilmaisi saavansa omaohjaajaltaan informatiivista tukea, joka ilmeni tiedon antamisena ja toisen palveluntarjoajan tiedonlähteille ohjaamisena. He kokivat saavansa aina ohjeita tai neuvoja tarvittaessa. Toisen ammattihenkilön tai palveluntarjoajan puoleen oli ohjattu etenkin terveydellisissä ja päihderiippuvuuteen liittyvissä asioissa.

”Ku mun piti niit KELAn asioita hoitaa niin mä niinku keskustelin ensin täällä ku ne oli niin hankalia asioita ja piti saada puhua niistä. Et mä sain neuvoa et mun pitää mennä käymään siellä.” (Haastattelu 8a.)

”Kyllä mä oon saanu apua tai vihje jos on jotain jota ei ymmärrä.” (Haastattelu 7a.)

8.3.5 Muu tuki

Muut tuen muodot, joita osa omaohjaajista mainitsi liittyivät omaohjattavien asukkaiden kuntoutusprosessiin ja sen tukemiseen sekä edistämiseen. Näitä olivat kuntoutujan tavoitteiden tukeminen sekä erilaiset omaohjaajien käyttämät työvälineet. Näistä työvälineistä ohjaajat mainitsivat toimintakykymittarin, verkostokartan ja kuntoutussuunnitelman. Ne koettiin tukevan asukkaan kuntoutumista antaen ohjaajalle tietoa siitä, minkälaista tukea omaohjattava asukas tarvitsee.

”Sitten tuen sitä niinku omaohjattavan kuntoutumista täällä. Et tehdään sitä suunnitelmaa mitä se alkais täällä tekeen ja tota niin miten päästäs sit niihin tavoitteisiin.” (Haastattelu 2t.)

”Meillä on nää kuntoutussuunnitelma, tämmöset toimintakykymittarit ja verkostokartat ja nää niin nehan liittyy myös siihen. Et mun mielestä se on myös sitä tukemista ilman muuta.” (Haastattelu 2t.)

8.4 Omaohjaajamenetelmän ja -suhteen kehittämistarpeet

Taulukossa 4 on esitelty tiivistetysti työntekijöiden ja asukkaiden esille tuomat kehittämistarpeet. Haastatteluissa työntekijät toivat esille kehittämistarpeita liittyen työryhmään, koulutuksiin, omaohjaajan toimenkuvaan, valintaan, vaihtoon ja parityöskentelyyn sekä lisäksi asiakaslähtöisyyteen ja omaohjaajien omaan toimintaan. Asukkaat toivoivat omaohjaajasuhdetta kehitettäväksi luottamuksessa ja luottamuksellisen ilmapiirin luomisessa, kahdenkeskisen ajan viettämisessä, sosiaalisten verkostojen ylläpidossa, omaohjaajan lääketietämyksessä sekä asukkaiden omassa toiminnassa. Kehittämisehdotuksia avataan tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

Taulukko. 4. Työntekijöiden ja asukkaiden kehittämisehdotukset

KEHITTÄMISEHDOTUKSET	
OMAOHJAAJAT	ASUKKAAT
Työryhmä	Luottamus
Koulutukset	Kahdenkeskinen aika
Omaohjaajan toimenkuva	Sosiaaliset verkostot
Omaohjaajan valinta	Omaohjaajan lääketieto
Omaohjaajan vaihto	Oma toiminta
Parityöskentely	
Asiakaslähtöisyys	
Oma toiminta	

8.4.1 Työntekijöiden kehittämisehdotukset

Omaohjaajat olivat tyytyväisiä työryhmän toimintaan, mutta haastatteluissa tuotiin esille henkilökunnan keskinäisen vuorovaikutuksen tärkeys ja sen ylläpitämisen merkitys omaohjaajamenetelmän kannalta. Toivomuksena oli, että työryhmä laati yhdessä keskinäiset pelisäännöt työryhmän toimintaa varten kommunikointiin,

yhteistyöhön, keskinäisiin konflikteihin, sitoutumiseen ja luottamukseen sekä lisäksi päätöksen tekoon. Yhteisten pelisääntöjen luomisen lisäksi tahdottiin, että vuorovaikutusta kehitettäisiin yhteisten palaverien muodossa, koulutuksilla tai esimerkiksi työnohjauksella. Koettiin, että toimiva vuorovaikutus työyhteisössä edesauttaisi sitä, että omaohjaajat kykenevät tukemaan omaohjattaviaan parhaiten. Myös omaohjaajien lisäkoulutusten, kuten Recovery -hyvinvointilähtöisen toimintamallin, kytkeminen osaksi omaohjaajatyömenetelmää koettiin tarpeelliseksi toiminnan laadun edistämiseksi.

”Jos meidän keskenäinen vuorovaikutus ei toimi niin se vaikuttaa niinku ettet sä pysty toteuttamaan sitä omaohjaajuutta parhaiten. Et sä et niinku pysty täydellisesti auttamaan niitä ohjattavias. Silloin me saadaan parhaiten irti meistä ku meidän keskenäiset välit on kunnossa.” (Haastattelu 4t.)

”Tota omaohjaajuutta tavallaan kehitettäessä vois ajatella et just tää Recovery niinku hyvinvointilähtönen ajattelutapa niin olis oleellista saada myös siihen omaohjaajuuteen sisällytettyä. Pitäs vaan miettiä et miten ja ehdottomasti porukassa lähettäis sitä miettimään.” (Haastattelu 3t.)

Työyhteisön keskinäisen vuorovaikutuksen pelisääntöjen lisäksi osa omaohjaajista toivoi myös omaohjaajan toimenkuvaan laadittavan selvät linjaukset. He kertoivat omaohjaajamenetelmän tarkoituksen ja merkityksen olevan selvä, mutta kokivat epävarmuutta siitä, mitkä tehtävät kuuluvat vain omaohjaajan hoidettavaksi omaohjattavan kanssa ja mihin toimintaan myös muut ohjaajat voivat osallistua. Tällaisia asioita olivat esimerkiksi asukkaan kanssa asioiminen lääkärissä, kaupassa tai vaateostoksilla. He ilmaisivat, että tällaiset epäviralliset, arkipäiväiset askareet voisivat olla kaikkien ohjaajien tehtävissä, mikä ehkäisisi omaohjaajasuhteen kuormittavuutta niin asukkaan kuin työntekijänkin kannalta. Lisäksi he kokivat, että tämä voisi edistää myös omaohjattavien toimimista eri ihmisten kanssa.

”Kuinka paljon me halutaan sille omaohjaajalle? Mikä se rooli on? Et kyllä mulle sillä lailla on selvä, mutta sitte kaikki tämmöset lääkärikäynnit ja.. meitä on kummiski monta eri ohjaajaa täällä ja omaohjaaja ei oo paikalla koko aikaa. Itte mietin sitä vaan ettei se liikaa henkilöidy siihen

omaohjaajaan. Tai myös toisinpäin et sit sä et niinku liikaa fokusoidu vaan siihen omaohjattavaan.” (Haastattelu 4t.)

Ehkä vielä meidän pitäis käydä semmonen avaava keskustelu, että mitä tota omaohjaajille kuuluu niinku tavallaan. Et olis meillä ihan selvä lista ja.. tai ei aina voi olla tämmöses työs ihan selvää listaa olla ku aina tulee jostain uutta, mutta niinku pääsäännöt. Et sitä perehdytystä vois ehkä kehittää vielä.” (Haastattelu 2t.)

Myös omaohjaajan valintaprosessiin toivottiin kehittämistä. Ohjaajat ilmaisivat, ettei Kuntoutuskodissa ole selkeää kuvaa siitä, milloin ja millä perustein asukkaalle valitaan omaohjaaja. Osa ilmaisi tyytymättömyyttään siitä, että omaohjaaja on valittu ennen kuin omaohjaaja on tavannut asukkaan, tai että omaohjaajan valintaan on vaikuttanut enemmän se, kenellä ohjaajista on vähiten omaohjattavia kuin asukkaan ja omaohjaajan henkilökemioiden toimivuus.

”Eliikkä siinä on mun mielestä kehitettävää et pitäis kattoo jo heti siinä alussa että, miten ne henkilökemiat sopii yhteen. Et ei tulis heti automaattisesti sille jolla on vähiten.” (Haastattelu 4t.)

Työntekijät ehdottivat, että mahdollinen omaohjaaja yhdessä vastaavan ohjaajan kanssa olisi vastassa asukasta, joka on tutustumassa Maininkiin. Näin ohjaajat tapaisivat asiakkaan ja saisivat käsityksen siitä, kuka ohjaajista mahdollisesti sopisi kyseiselle asiakkaalle parhaiten omaohjaajaksi. Omaohjaajasuhde voisi näin alkaa heti asukkaan muuttaessa Maininkiin. Osa ohjaajista toivoi, että myös asukas pysyisi vaikuttamaan omaohjaajan valinnassa.

”Et ehkä siinä vois olla asukkaallaki mahdollisuus valita että kenet haluais omaohjaajaksi. Tai et se ei menis välttämättä niin että vaan ku tulee uus asukas niin se kenellä on vähiten nii se ottaa sen vaan et yksilöllisesti katottas. Kyllä sitä täällä on tehtyki mut vielä ehkä paremmin.” (Haastattelu 5t.)

Henkilökemioiden huomioiminen ja niiden tärkeys nostettiin esille omaohjaajan valinnan lisäksi myös omaohjaajan vaihtamiseen liittyen. Osa työntekijöistä oli

epävarmoja vaihtamisen mahdollisuudesta, mutta he kokivat sen kuitenkin tärkeäksi, mikäli omaohjaajasuhde ei toimi asukkaan ja omaohjaajan välillä. Asukkaan omaohjaajan vaihtaminen toteutettaisiin pyrkien edistämään asiakkaan kuntoutumista.

”Jos tuntuu et se suhde ei toimi niin niitä vois vaihtaa että sen asukkaan kuntoutuminenki vois sitte niinku edistyä.” (Haastattelu 5t.)

”Jos sitä kemiaa ei oo ohjaaja-asukkaan välillä nii se ei tuota mun mielestä tulosta. Voi olla, että itte niinku väsy ku ei saa niitä vastauksia ja sitte huomaa että jonku toisen kanssa tällä asukkaalla kemiat pelaa paremmin niin siinä tapauksessa ehkä vois miettiä, jos vaihto olis parempi.” (Haastattelu 4t.)

Tämän lisäksi haastatteluissa osa työntekijöistä pohti parityöskentelyn kehittämistä: he kokivat parityöskentelyn voivan ehkäistä omaohjaajasuhteen kehittymistä omaohjaajariippuvaiseksi. Sen avulla edistettäisiin ohjauksen ja tuen jatkuvuutta ja asiakaslähtöisyyttä. Primääriomaohjaajan ollessa muualla toinen omaohjaaja kontrolloisi, että asukkaan asiat tulisi hoidettua ja asukkaan olisi helpompi kääntyä muiden ohjaajien puoleen, jotta tuen tarve ei kohdistuisi vain yhteen ohjaajaan.

”Et kyllä varmaan turvautuu siihen omaohjaajaan et se vois olla järkevää, että meillä olis kaks omaohjaajaa. Että olis se ykkös omaohjaaja ja sitte se joka ottais kopin jos ei oo ite paikalla.” (Haastattelu 2t.)

Asiakaslähtöisyyden kehittäminen koettiin yhdeksi merkittävimmäksi kehittämissaasteeksi omaohjaajuudessa. Asiakaslähtöisyyttä toivottiin kehitettävän edellä mainituissa kehittämistarpeissa sekä vähentämällä omaohjaajien auktoriteettista asemaa ja byrokratiaa. Työntekijät kokivat toimivansa asiakaslähtöisesti, mutta toivoivat sen edistämistä entisestään. He kokivat tarpeelliseksi madaltaa kynnystä tulla keskustella omaohjaajan kanssa, jotta työntekijät kykenisivät tukemaan omaohjattavia parhaansa mukaisesti.

”Pitäis vielä saada matalammaks sitä kynnystä tulla juttelemaan. Et pitäis olla samalla tasolla mutta jotenki tuntuu silti että ollaan vähä niinku eri tasossa. Jotenki oltas muka korkeammalla.” (Haastattelu 3t.)

Osa koki epäselvän omaohjaajan toimenkuvan edistävän ohjaajien auktoriteettiasemaa, sillä he kokivat, etteivät aina pysty hoitamaan tarvittavia asioita asiakkaan kanssa tilanteen niin vaatiessa, vaan pyytävät asukasta odottamaan omaohjaajaa. Omaohjattava saattaa kokea kyseisen asian itselleen tärkeäksi, mutta ohjaajat priorisoivat ja jättivät asukkaan odottamaan. Tämän koettiin lisäävän epätasa-arvoa ja luovan byrokratiaa asukkaiden ja ohjaajien välille.

”Miksei sitä voi sujuvuuden kannalta hoitaa siinä? Mun mielestä tuo aina jotenki semmosta niinku byrokratiaa et ”sinun täytyy odottaa sinun omaohjaajaasi” tai niinku. Ku jos mä voisin ihan hyvin auttaa, et miksei.” (Haastattelu 1t.)

Kaksi ohjaajista myös toivoi, ettei omaohjattavalle pohdita ratkaisuja työyhteisön keskuudessa, vaan pohdittaisiin niitä asukkaan kanssa edistäen asukkaan ongelmanratkaisutaitoja ja pystyvyyden tunnetta. Toinen heistä koki tämän lisäävän myös kunnioitusta asukkaan omia päätöksiä kohtaan: Omaohjaajien tulisi kunnioittaa enemmän asukkaan valintoja ja päätöksiä, vaikka lopputulos eroaisi omaohjaajan normeista.

”Ehkä meidänki pitää kehittää sitä omaa tuota toimintaa sellaseks ettei mietittäis niitä asukkaan asioita keskenään vaan miettis asukkaan kanssa. Et se tois asukkaalle sitä filistä et hei mä olen se joka keksii ideoita ja ratkaisuja et kaikki ei tule kaikki ei tule valmiiks ohjaajalta.” (Haastattelu 3t.)

”Et ihminen on tarpeeks tietoinen valinnoistaan ja siitä huolimatta hän valitsee niin tai näin niin sitä siihen pitäis luottaa ja kunnioittaa. Meillä on semmoset tietyt normit miten me aatellaan et elämää pitäis elää ja sit asukkaalla ne voi poiketaki. Ei siinä mitään vaarallista oo, se on vaan erilaista.” (Haastattelu 3t.)

Osa ohjaajista toi esille myös kehittämistarpeita omassa omaohjaajatyöskentelytavassaan. He kokivat, että työryhmän sisällä keskustellaan paljon omaohjaajuudesta ja omaohjaajasuhteesta sekä sen merkityksestä, mutta asukkaiden kanssa siitä keskustellaan vähän. Keskeisiä kysymyksiä ovat muun muassa seuraavat: Mitä omaohjattava odottaa omaohjaajasuhteelta, mitä tukea asukas toivoo saavansa omaohjaajaltaan, sekä mitä omaohjattava kokee saavansa omaohjaajaltaan ja omaohjaajasuhteesta? Ohjaajat toivoivat tämän opinnäytetyön tuovan esille näihin kysymyksiin vastauksia, mutta kokivat myös tarpeelliseksi, että omaohjaajat itse keskustelisivat aiheesta yksilöllisesti omaohjattavien kanssa.

”Seki olis varmaan tärkeätä, että mä puhuisin mun omaohjattavien kanssa iteki, et just mitä ne niinku odottaa multa ja mitä ne kokee saavansa multa ja mitä ne haluais saavansa multa.” (Haastattelu 5t.)

”Välillä tässä pohtii ihan turhaan näitten asioitten kans et pitäis vaan niinku kysyä asiakkaalta suoraan et ”no minkälaisen suhteen sä haluat, mitä sä haluat omaohjaajuudelta” ja niin pois päin.” (Haastattelu 3t.)

Lisäksi haastatteluissa tuli ilmi toive lisätä omaohjaajan ja asukkaan yhteistä ajanviettoa erityisesti Mainingin ulkopuolella. Asukkaat olivat aikaisemmin esittäneet kyseisen toivomuksen, josta ohjaajat olivat keskustelleet. Ohjaajat kokivat kuitenkin, että tämä oli jäänyt vain puheeksi. Merkille pantavaa on lisäksi se, että yhteinen ajanvietto voisi syventää omaohjaajasuhdetta, ohjaajan ja omaohjattavan toimiessa erilaisessa ympäristössä.

”Pitäis lähteä kans niinku omien asukkaitten kans käymään jossaki muualla Mainingista. Et tyliin just kahvilla tai ostoksilla. Kyllä siitä on paljo puhuttuki, mutta tuota täytyy myöntää että se on jääny puheen tasolle. Pitäis vaan selkeesti laittaa kalenteriin, et tulee sit tehtyä.” (Haastattelu 3t.)

8.4.2 Asukkaiden kehittämisehdotukset

Haastatelluista asukkaista seitsemän koki omaohjaajasuhteen toimivan hyvin. Neljä heistä ei kaivannut mitään kehitettävää omaohjaajasuhteelle: He kokivat oma-

ohjaajasuhteen olevan avoin ja luottamuksellinen saadessaan omaohjaajalta apua tarpeen vaatiessa.

”Kaikki asiat toimivat aika hyvin nyt että tilanne on hallinnassa.” (Haastattelu 3a.)

Osa asukkaista ilmaisi kehittämistarpeita omaohjaajasuhteen avoimeen ja luottamukselliseen ilmapiiriin liittyen. Yksi asukkaista esimerkiksi toivoi, että omaohjaaja lisäisi enemmän luottamusta ja varmuutta siitä, ettei tieto välity ulkopuolisille, sillä hän koki, ettei pysty avautumaan tarpeeksi hyvin. Toinen asukkaista koki hänen ja omaohjaajansa välisten ristiriitojen vaikuttavan siihen, ettei pysty juttelemaan avoimesti kaikista asioista. Kolmas taas koki ohjaajan vastakkaisen sukupuolen olevan avautumisen esteenä.

”Ei se toimi se.. et en pysty kaikesta juttelemaan.” (Haastattelu 4a.)

”Tärkeä se luottamuksen saaminen, koska meillä kaikilla ei oo varmaankaan, mä oletan, hyvin voimakas se sellanen.. ihmisiin luottaminen, että omaohjaaja niinku kehittäis sitä, että uskaltais kertoa asioista hänelle ja tulis se luottamus” (Haastattelu 1a.)

Kolme asukasta ilmaisi myös oman toiminnan vaikuttavan omaohjaajasuhteen luottamukselliseen ilmapiiriin: kaksi heistä koki, että heidän pitäisi itse luottaa omaohjaajansa ja uskaltaa avautua hänelle enemmän. Yksi asukkaista ilmaisi, että hänen pitäisi pitää lupauksista kiinni ja tehdä sovitut asiat ajallaan.

”Ei voi sanoa etteikö mussa ittessäni o o silloin vikaa jos ei kaikki asiat toimi. Pitäis tehdä se mitä on itte ajatellu ja mitä on sovittu.” (Haastattelu 5a.)

”No kyllä se.. että pitäs niinkun uskaltaa puhua omaohjaajan kanssa.” (Haastattelu 7a.)

Toinen taas toivoi omaohjaajan jättävän ”turhat sanomiset” vähemmälle ja luottavan siihen, että asukas hoitaa sovitut asiat omalla ajallaan. Hän koki, ettei omaohjaaja välttämättä aina ymmärrä, ettei asukas jaksa tehdä kaikkia asioita saman päi-

vän aikana. Hän myös toivoi saavansa enemmän kahdenkeskistä aikaa omaohjaajansa kanssa. Asukas koki, että omaohjaajalta on vaikea saada aikaa ja joskus on kulunut pitkiä aikoja ilman kahden keskiä keskustelua.

”Joskus se tuntuu vähä toivottamalta saada ohjaajalta aikaa itelleen. Mä en tiedä kuinka monta ohjattavaa sillä on.. Siinä menee jonkun aikaa ennen ku sillä on aikaa mun asioille. (Haastattelu 5a.)

Yksi asukas toivoi omaohjaajalta enemmän tukea sosiaalisten verkostojen ylläpidossa, erityisesti läheisten ihmisten kanssa. Toinen asukas ehdotti kehittämistä omaohjaajansa lääketiedon tuntemuksessa, sillä hän koki ohjaajan olevan epävarma keskustellessa asukkaan lääkityksestä.

”Tietenki mä oon aika hiljanen et en mä niiden (läheisten ihmisten) kanssa paljo puhu omista asioista niin ku pitäis ehkä puhua mutta. Et se vois olla hyvä seki että tää mun ohjaaja et se olis siinä tukena.” (Haastattelu 5a.)

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tavoitteena oli selkeyttää omaohjaajuuden työnkuvaa kartoittamalla asukkaiden ja työntekijöiden kokemuksia omaohjaajuudesta ja kyseisen toimintatavan toimivuudesta Kuntoutuskoti Mainingissa. Yhtenäisen näkemyksen lisäksi pyrittiin selvittämään toimintatavan ja palveluiden mahdollisia kehittämistarpeita Kuntoutuskodissa. Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia ja johtopäätöksiä peilaten niitä tutkimuksessa käytettyyn teoriaan.

Kuntoutuskoti Mainingissa omaohjaajuus rakentuu tiiviistä ja luottamuksellisesta yhteistyöstä asukkaalle valitun omaohjaajan ja asukkaan välillä. Omaohjaaja ja asukas luovat yhteiset pelisäännöt, joiden mukaan pyritään tukemaan asukkaan arjen hallintaa ja kuntoutusprosessia. Omaohjaaja toimii asiantuntijana, joka perehtyy omaohjattavan asukkaan elämänhistoriaan, nykyiseen elämäntilanteeseen sekä tulevaisuuden tavoitteisiin. Hän on vastuuhenkilö, jonka harteilla on Mainingin työyhteisössä seurata, että asukkaan asiat tulevat hoidetuksi. Omaohjaaja toimii myös tukihenkilönä, joka kannustaa, tukee ja neuvoo asukasta hänen tarpeidensa mukaisesti. Motivoinnin ja ohjauksen lisäksi omaohjaajan tehtävänä on sopeuttaa uusi asukas asumispalveluyksikkö Kuntoutuskoti Maininkiin.

Ohjaajien ja asukkaiden näkemykset omaohjaajuudesta ja omaohjaajan tehtävistä olivat yhtenäisiä, mutta tuloksista kävi ilmi, ettei osa asukkaista ollut varma tai tiennyt, mitä omaohjaajalla tarkoitetaan. Työntekijöiden kehittämisehdotuksista nousi esille tarve puhua omaohjattavien kanssa enemmän omaohjaajuudesta, omaohjaajasuhteesta ja sen merkityksestä sekä lisäksi selvittää, mitä omaohjattava kokee ja toivoo saavansa omaohjaajasuhteesta.

Tuloksista ilmeni tukihenkilön roolin olevan yksi merkittävimmistä omaohjaajan tehtävistä. Tuen antoon liittyen tuen tarpeen havainnointi koettiin merkittävänä omaohjaajan tehtävänä. Omaohjaajan on havaittava, milloin ja mitä tukea asukas tarvitsee. Yhdessä asiakkaan ja työyhteisön kanssa työntekijä arvioi asiakkaan kuntoutusprosessia ja tarpeita sekä toimii asiakkaan tavoitteiden saavuttamiseksi. Hän toimii myös asiakkaan voimavarojen ja toimintakyvyn edistämiseksi. (Hietaharju & Nuutila 2010, 87.) Omaohjaajat käyttivät Mainingissa erilaisia apuväli-

neitä, kuten kuntoutussuunnitelmaa, arvioidessaan omaohjattavien tuen tarvetta ja kuntoutumisprosessia. Tuloksista ilmeni omaohjaajien toimivan asiakaslähtöisesti ja asukkaat kokivat saavansa apua tarvittaessa.

Omaohjaajuudessa tuen tarpeen havainnoinnissa on olennaista empatia ja kyky tunnistaa asukkaan voimavarat, sillä mielenterveyden häiriön oireet voivat estää asukkaan toimintakykyä (Hietaharju & Nuutila 2010, 31, 89). Yhden asukkaan toiveena oli, että omaohjaaja ymmärtäisi, ettei asukas aina kykene tekemään kaikkea yhden päivän aikana. Erityisesti emotionaalisen ja konkreettisen tuen saanti koettiin tarpeelliseksi. Omaohjaajien antama emotionaalinen tuki näkyi kannustavana ja henkisenä tukena yhteisen ajan ja keskustelun tai konkreettisen tuen annon lomassa. Omaohjaajat antoivat henkistä tukea olemalla läsnä ja tavoitettavissa asukkaan sitä tarvitessa niin arjen askareita tehdessä kuin emotionaalisesti tai psyykkisesti vaikeina hetkinäkin.

Etenkin omaohjaajan ja asukkaan välisen luottamuksen sekä kahdenkeskisten keskustelujen tärkeys nousi ilmi tutkimuksen tuloksista, ja suurin osa asukkaista pystyi keskustelemaan omaohjaajien kanssa tarvittaessa. Tulokset osoittivat kuitenkin puutteellisuutta kahdenkeskisessä ajanvietossa ja omaohjaajasuhteeseen liittyvässä sisäisessä luottamuksessa. Sekä asukkaat että ohjaajat nostivat tämän epäkohdan esille. Omaohjaajasuhde rakentuu tutkimustulosten ja omaohjaajamenetelmän teorian perusteella molemminpuolisesta, vastavuoroisesta ja luottamuksellisesta suhteesta, joka on yksi merkittävimmistä tekijöistä omaohjaajamenetelmässä ja asukkaan kuntoutumisprosessissa (Virtanen 2002, 23).

Asukkaiden haastattelutuloksissa omaohjaajasuhteeseen liittyvän luottamuksen esteiksi nostettiin seuraavat ongelmat: asukkaan oma luottamuksen puute omaohjaajaan, ristiriidat omaohjaajan kanssa, epäily tiedon salassapidosta sekä asukkaan häilyvä kunnioitus yhdessä sovittuja lupauksia kohtaan. Toisaalta tuloksista kävi kuitenkin ilmi, että ohjaajat toimivat johdonmukaisesti, avoimesti ja rehellisesti pyrkien luomaan luottamuksellisen ilmapiirin. Omaohjaajasuhteen toimivuus edellyttääkin myös asukkaan omaa panostusta luottamuksen rakentamiseksi (Hietaharju & Nuutila 2010, 85; Vuori-Kemilä 2007 a, 49). Keskinäistä luottamusta lisätään muun muassa siten, että omaohjaajan tulisi tuoda asukkaalle esille heti

asukassuhteen alussa omaohjaajan vaitiolovelvollisuus (Hietaharju & Nuuttila 2010, 85).

Omaohjaajan ja asukkaan välisen luottamuksellisen suhteen ja vuorovaikutuksen toimivuutta edistävät kahdenkeskiset keskusteluhetket (Hietaharju & Nuuttila 2010, 85). Yksi asukkaista koki yhteisen keskusteluajan puutteelliseksi ja piti yhteisen ajan saamista omaohjaajalta hankalaksi. Myös omaohjaajien haastatteluissa nousi ilmi omaohjaajan ja asukkaiden yhteisen ajanvieron lisääminen Kuntoutuskoti Mainingin ulkopuolella.

Omaohjaajalta yhteisen ajan saamisen lisäksi tuloksissa ilmeni puute omaohjaajan tuessa sosiaalisten verkostojen ylläpitämisessä. Parhaimmassa tapauksessa sosiaaliset verkostot antavat kuntoutujalle yhteenkuuluvuuden ja turvallisuuden tunnetta sekä sosiaalista tukea eri tilanteissa ja ne voivat vaikuttaa merkittävästi yksilön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja kuntoutusprosessiin. (Järvikoski, A. & Härköpää, K. 2011, 88, 89; Heikkinen 2003, 883, 884.)

Mielenterveyskuntoutuksessa pyritään edistämään ja ylläpitämään kuntoutujan arkielämän taitoja, voimavaroja sekä niin fyysistä kuin psyykkistä toimintakykyä, joka on heikentynyt psyykkisen sairauden vuoksi. (Kanerva ym., 103, 105.) Kuntoutuskoti Mainingissa omaohjaajat antavat välineellistä eli konkreettista tukea, jolla he pyrkivät ylläpitämään ja edistämään omaohjattavan asukkaan toimintakykyä. Tulosten perusteella olennaista tuen annossa oli omaohjaajan henkinen tuki ja asukkaan itsenäistymisen edistäminen tekemällä arjen askareita yhdessä ja auttaen tarvittaessa. Omaohjaajien antama konkreettinen tuki tulosten perusteella koostui tukena sosiaalisissa tilanteissa, arjen askareissa, itsestään huolehtimisessa kuten hygienian ylläpidossa sekä talousasioiden hallitsemisessa.

Emotionaalisen tuen ja konkreettisen tuen lisäksi tuloksissa ilmeni omaohjaajien tukevan asukkaita myös informatiivisesti sekä arvioivasti. Näitä tuen muotoja ei mainittu kuitenkaan yhtä usein kuin emotionaalista tukea. Informatiivista tukea ohjaajat antoivat jakamalla tietoa ja neuvoja omaohjattaville asukkaille sekä ohjasivat tarvittaessa eri tiedonlähteille. Yhtenä kehittämissuhteena nousi ilmi omaohjaajan lääketiedon puutteellisuus.

Arvioiva tuki koostui päätöksenteossa ja ongelmanratkaisuissa tukemisesta sekä antamalla palautetta asukkaahan toiminnasta. Tulosten perusteella yksi kahdeksasta asukkaasta koki saavansa arvioivaa tukea omaohjaajaltaan. Yhdeksi kehittämisehdotukseksi nousi tulosten perusteella myös omaohjattavien arvioivan tuen lisääminen. Kokemuksena oli, että omaohjattavan asioita ratkottiin enemmän työyhteisön keskuudessa kuin yhdessä asukkaahan kanssa.

Ongelmanratkaisujen ja ristiriitojen käsittelytaidot ovat tärkeitä mielenterveyttä suojaavia tekijöitä. Mielenterveyskuntoutuksen tavoitteena on lisätä kuntoutujan omaa päätöksentekovalmiutta. (Laitila 2010, 53; Kanerva ym. 2013, 103, 104.) Hietaharjun ja Nuutilan (2010, 91) mukaan omaohjaajan tehtävänä on tukea ja neuvoa asiakasta päätöksenteossa tuomalla tarkasteluun eri vaihtoehtoja ja pohtia ratkaisuja yhdessä asiakkaan kanssa pyrkien selkeyttämään ja helpottamaan asiakkaan itsenäistä arvioimista päätöksenteon seurauksista. Päätöksentekovalmiuden tukemisen estyessä on vaarana, että kuntoutuja tulee riippuvaiseksi omaohjaajasta (Järvikoski & Härkäpää 2011, 152, 153).

Vaikka kaikilla Kuntoutuskoti Mainingin ohjaajilla oli kokemusta omaohjaajamenetelmästä ja omaohjaajuuden merkitys oli kaikille selvä, yksi merkittävimmistä kehittämiskohteista omaohjaajuudessa oli omaohjaajamenetelmän toimenkuvan selkeyttäminen. Toiseksi merkittäväksi kehittämiskohteeksi nousi asiakaslähtöisyys, mikä on myös Kuntoutuskoti Mainingin ja Vaasanseudun sosiaalipsykiatrisen yhdistys ry:n yhtenä arvopohjana (Toimintakertomus 2015). Omaohjaajamenetelmän ja siihen kuuluvan omaohjaajan roolin selkeyttämisen toivottiin kehittävän omaohjaajien toimintaa asiakaslähtöisemmäksi.

Omaohjaajamenetelmän toimenkuvassa koettiin kehittämistarpeita omaohjaajien keskinäisessä työnjaossa, omaohjaajan valinta- ja vaihtoprosessissa sekä parityökentelyssä. Näille toivottiin selkeitä yhteisiä pääsääntöjä. Omaohjaajamenetelmän ongelmana onkin pidetty sen pirstaloituneisuutta, sillä menetelmälle ei ole selvää määritelmää tai ohjeistusta, vaan tieto työmenetelmästä ja siihen kuuluvista tehtävistä vaihtelee niin työntekijöiden kuin palveluntarjoajienkin välillä. (Timonen-Kallio 2009, 8, 58; Eerikinharju & Vahtera 2011, 42.)

Toimenkuvassa oli epäselvää, mitkä tehtävät kuuluvat vain omaohjaajan ja hänen omaohjattavan asukkaansa hoidettavaksi ja mitä tehtäviä myös muut ohjaajat voivat hoitaa. Epäselvyyden takia asukkaita pyydettiin odottamaan omaohjaajan paluuta töihin Maininkiin, mikä koettiin lisäävän ohjaajien auktoriteettiasemaa ja vähentäen tasa-arvoisuutta. Hietaharjun ja Nuuttilan (2010, 86) mukaan kuka tahansa työyhteisössä voi hoitaa asiakkaan tarpeita jokapäiväisessä arjessa, jos tilanne sitä vaatii. Heidän mukaansa erityisesti konfliktit tai asiakkaan käyttäytymiseen ja oikeuksiin liittyvät tilanteet pyritään hoitamaan heti kunnioittaen asiakkaan tarpeita ja oikeuksia. Tämän lisäksi tuloksissa ilmeni ehdotus omaohjaajien parityöskentelyn kehittämisestä.

Omaohjaajanvalintaprosessiin toivottiin selkeää linjaa siitä, milloin ja millä perustein omaohjaaja valitaan uudelle asukkaalle. Valintaprosessissa toivottiin otettavan enemmän huomioon omaohjaajasuhteen henkilökemioiden toimivuus. Mainingissa työntekijät valitsevat omaohjaajan asukkaalle, joten valintaprosessin kehittämisessä pohdittiin myös mahdollisuutta osallistaa asukasta omaohjaajan valinnassa. Hietaharjun ja Nuuttilan (2010, 86) mukaan myös asiakkaalla on mahdollisuus valita omaohjaajansa. Ohjaajat kokivat omaohjaajan vaihdon tärkeäksi, mikäli se tehtäisiin asukkaan kuntoutusprosessin edistämiseksi. Tuloksista ilmeni ohjaajien olevan epävarmoja omaohjaajan vaihdon mahdollisuudesta.

Omaohjaajamenetelmään liittyvien yhteisten linjausten lisäksi tuloksissa ilmeni myös tarve kehittää työryhmän keskinäiselle vuorovaikutukselle yhteiset pelisäännöt sekä ohjaajien läpikäymien koulutusten kytkeminen osaksi omaohjaajamenetelmää. Työntekijä voisi käyttää omaohjaajamenetelmän lisäksi jotain muuta työmenetelmää samanaikaisesti muokaten sitä asukkaan tarpeiden ja tilanteen mukaan (Timonen-Kallio 2009, 10; Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2016 c). Kaiken kaikkiaan omaohjaajamenetelmä koettiin tärkeäksi työmenetelmäksi ja suurin osa asukkaista kertoi olevansa tyytyväinen tähänhetkiseen omaohjaajuuteen Kuntoutuskoti Mainingissa.

11 POHDINTA

Tämä opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry:n täysi-ikäisille mielenterveyskuntoutujille tarkoitetun palveluasumisyksikön Kuntoutuskoti Mainingin kanssa. Alun perin tutkimus piti toteuttaa toiminnallisena opinnäytetyönä, jossa olisi laadittu opinnäytetyön raportin lisäksi asukkaille tarkoitettu perehdytyskansio Kuntoutuskoti Maininkiin. Aihe koettiin kuitenkin haasteelliseksi, minkä takia vastaavan ohjaajan kanssa käydyssä keskustelussa päädyttiin aiheen vaihtoon. Opinnäytetyön yhteistyöhenkilönä toimi Kuntoutuskoti Mainingin vastaava ohjaaja, joka alun perin ehdotti tutkimuksen aihetta.

Tämän opinnäytetyön tavoitteeksi laadittiin omaohjaajuuden työnkuvan selkeyttäminen kartoittamalla asukkaiden ja työntekijöiden kokemuksia kyseisen toimintatavan toimivuudesta sekä menetelmän ja palveluiden mahdollisista kehittämistarpeista Kuntoutuskodissa. Kokemusten kartoittamiseksi tutkimussuunnitelmaan asetettiin tavoitteeksi haastatella kaikki viisi työntekijää sekä vähintään seitsemän Mainingin asukasta.

Niin haastattelumäärien kuin tutkimuksenkin tavoite toteutui. Aineisto kerättiin haastattelemalla viittä työntekijää sekä kahdeksaa asukasta. Vastauksista saatujen tulosten perusteella pystyttiin määrittelemään omaohjaajamenetelmään kuuluvat tehtävät, omaohjaajan rooli sekä menetelmän toimivuus Kuntotuskoti Mainingissa. Tämän lisäksi tutkimuksessa onnistuttiin kartoittamaan kehittämissuunnitelmia, joiden avulla ohjaajat pystyvät edistämään omaohjaajamenetelmää ja palveluiden laatua.

Opinnäytetyötä ja sen tutkimusprosessia suunniteltiin jo tutkimussuunnitelmaa laadittaessa sekä myöhemmin toteutusvaiheessa. Toteutusvaiheessa tehtiin muutoksia muun muassa aineiston analyysimenetelmään: Tutkimussuunnitelman mukaan tutkittava aineisto oli tarkoitus analysoida aineistolähtöisesti, mutta analysointimetodin vaihto teorianäköalaiseen analysointimenetelmään koettiin tarpeelliseksi, jotta tutkimuksen tulokset palvelisivat opinnäytetyön tarkoitusta parhaiten.

Opinnäytetyöprosessia ja sen toteutusta suunniteltiin ja arvioitiin yhdessä Kuntoutuskoti Mainingin vastaavan ohjaajan kanssa ja Vaasan ammattikorkeakoulun väliseminaareissa keväällä 2016 sekä opinnäytetyötä ohjaavan opettajan kanssa sovituisissa henkilökohtaisissa tapaamisissa keväällä ja syksyllä 2016. Tapaamisten lisäksi ohjaavaan opettajaan oltiin yhteydessä sähköpostitse. Yhteyttä vastaavaan ohjaajaan pidettiin puhelimitse, sähköpostitse ja kasvatusten yksikköön suoritettujen kesätöiden ja sijaisuuksien aikana.

Opinnäytetyön toteutuksen suunnitteluvaiheessa yhteydenpito yhteiskumppaneihin oli tiivistä, mutta tutkimuksen toteutusvaiheessa se olisi voinut olla toteutunutta tiiviimpää. Yhteydenpitoa ei kuitenkaan koettu tarpeelliseksi, kunnes vasta opinnäytetyön kirjoittamisen viime hetkillä. Ohjaavan opettajan ja yksikön vastaavan ohjaajan arvioinnin ja palautteen perusteella opinnäytetyö kyettiin toteuttamaan siten, että se vastasi tutkimuksen tavoitteita ja yksikön tarvetta. Myös se, että tutkimusta arvioitiin tiiviissä yhteistyössä jo suunnitteluvaiheessa helpotti opinnäytetyön toteuttamisprosessia, minkä takia yhtä tiivistä yhteydenpitoa myöhemmin ei tarvittu.

Opinnäytetyön toteutusprosessissa oli ajanhallinnallisia ongelmia. Infotilaisuuden järjestäminen ja haastattelut toteutettiin suunnitellusti kesäkuussa 2016. Haastatelluaineiston litterointi ja aineiston analysointi osoittautuivat odotettua haasteellisemmiksi ja aikaa vieviksi prosesseiksi, minkä takia aikataulu ei pysynyt suunnitellun mukaisena. Tämän lisäksi prosessin viivästymiseen vaikutti opinnäytetyön kirjoittajan työ- ja yksityiselämä. Ajanhallinnalliset ongelmat eivät kuitenkaan loppujen lopuksi vaikuttaneet opinnäytetyön suunniteltuun valmistumisaikaan, vaan tutkimuksen tulokset esitetään Vaasan Ammattikorkeakoulussa ja Kuntoutuskoti Mainingissa marraskuussa 2016.

Etuna tutkimuksen toteutuksessa koettiin tutkijan oma mielenkiinto aiheeseen sekä aikaisempi työ- ja harjoittelukokemus Kuntoutuskoti Mainingissa. Tutkimussuunnitelmaa laadittaessa tutkija suoritti yksikössä sosiaalialan koulutuksen suuntaavaa harjoittelua, jolloin perehtyi itse omaohjaajamenetelmään ja omaohjaajan roolissa toimimiseen. Tällöin myös keskusteltiin omaohjaajuuden selkeyttämisen tarpeesta yksikössä.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että omaohjaajamenetelmän kehittäminen oli tarpeen Kuntoutuskoti Mainingin asumispalveluyksikössä. Tutkimusprosessi on helposti siirrettävissä toisiin asumispalveluyksiköihin, joissa koetaan tarpeelliseksi omaohjaajamenetelmän kehittäminen. Siten esimerkiksi Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen yhdistys ry voi hyödyntää tutkimustuloksia kehittäessään omaohjaajuutta kuntouttavan asumisen yksiköissään. Ehdotuksena on, että yhdistys tämän tutkimuksen tuloksia hyödyntäen laatisi ohjeet henkilökunnalleen omaohjaajamenetelmän käytännöistä.

LÄHTEET

- Eerikiharju, V. & Vahtera, K. 2011. Omaohjaaja turvapaikanhakijan tukena. Ohjaustyötä tekevien näkemyksiä omaohjaajuudesta Helsingin vastaanottokeskuksessa. Ylemmän Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Helsinki. Metropolia. Viitattu 28.10.2016
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/27474/EerikiharjuVahtera2011.pdf?sequence=1>
- Eloranta, T. & Virkki, S. 2011. Ohjaus hoitotyössä. Latvia. Tammi.
- Eläketurvakeskus. 2016. Suomen työeläkkeensaajat 2015. Eläketurvakeskuksen tilastoja. Tampere. Suomen Yliopistopaino Oy.
- Ensel, E. W., Lin, N. & Xiaolan, Y. 1999. Social Support and Depressed Mood: A Structural Analysis. Teoksessa *Journal of Health and Social Behavior* 40, 344–359. Albany, New York.
- Haapala, T. & Hyvönen, K. 2002. Omahoitajan toiminnan itsearviointikriteerien laatiminen ja niiden arviointi. Teoksessa *Minun hoitajani – näkökulmia omahoitajuuteen*, 38–55. Toim. Aalto, P. & Munnukka, T. 2. -painos. Vantaa. Tammi.
- HE 164/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu 24.5.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140164>
- Heikkinen, M. 2003. Sosiaaliset tekijät ja terveys. Teoksessa *Sairauksien ehkäisy*. Toim. Koskenvuo, K. Duodecim. Helsinki. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hietaharju, P. & Nuutila, M. 2010. Käytännön mielenterveystyö. Helsinki. Tammi.
- Hirsjärvi, S. 2012. a. Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa *Tutki ja kirjoita*, 123–166. Toim. Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 15.–17. painos. Helsinki. Tammi.
- Hirsjärvi, S. 2012. b. Tutkimustyyppit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa *Tutki ja kirjoita*, 191–220. Toim. Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 15.–17. painos. Helsinki. Tammi.
- Hirsjärvi, S. 2012. c. Aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätökset. Teoksessa *Tutki ja kirjoita*, 221–230. Toim. Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 15.–17. painos. Helsinki. Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.
- Huuskonen, A. 2011. Omaohjaajan rooli avokuntoutushankkeessa. Ylemmän Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Satakunta. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.10.2016.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/26644/huuskonen_anne.pdf?sequence=1

Ihalainen, J., Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K. & Vuori-Kemilä, A. 2009. Kuntoutuksen mahdollisuudet. Helsinki. WSOY.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki. WSOYpro Oy.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kanerva, A., Kuhanen, C., Oittinen, P. & Schubert, C. 2013. Lähestymistapoja mielenterveyshoitotyöhön. Teoksessa Mielenterveyshoitotyö, 93–151. Toim. Kanerva, A., Kuhanen, C., Oittinen, P., Schubert, C. & Seuri, T. Helsinki. Sanoma Pro Oy.

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkinen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. 3. uud. painos. Helsinki. Sanoma Pro Oy.

Kiviniemi, L., Läksy, M-L., Matinlauri, T., Nevalainen, K., Ruotsalainen, K., Seppänen, U-M. & Vuokila-Oikkonen, P. 2013. Minä mielenterveystyön tekijänä. Helsinki. Edita.

Kokko, S., Lahti, T., Lammi-Taskula, J., Lehto, J., Muuri, A., Mäkelä, M. & Taipale, V. Sosiaali- ja terveydenhuollon perusteet. Toim. Lammi-Taskula, J. 7.–8. painos. Helsinki. Sanoma Pro Oy.

Korkka, M. 2013. ”Ehkä enemmän niit omaohjaaja hetkii” – sijaishuollon nuorten toiveiden kautta omaohjaajatyömenetelmää kehittämässä. Ylemmän Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Helsinki. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 25.5.2016. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/58432/Korkka_Maria.pdf?sequence=1

Kuhanen, C. 2013. Mielenterveys ja mielenterveyshoitotyö. Teoksessa Mielenterveyshoitotyö, 16–34. Toim. Kanerva, A., Kuhanen, C., Oittinen, P., Schubert, C. & Seuri, T. Helsinki. Sanoma Pro Oy.

Kumpusalo, E. 1988. Omatoimisuus, sosiaalinen tuki ja terveys. Teoreettinen analyysi- ja väestötutkimus neljässä savolaiskylässä. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Tutkimukset 5/1998. Helsinki. VAPK Kampin Valtimo.

L11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 22.5.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

L14.12.1990/1116. Mielenterveyslaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 22.9.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116>

L22.7.2011/922. Laki yksityisistä sosiaalipalveluista. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 23.6.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110922?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20yksityisistä%20sosiaalipalveluista>

L22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 10.9.2016
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

L29.4.2005/272. Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 10.9.2016
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272>

L1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 25.10.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp1287872>

Laitila, M. 2010. Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä. Fenomenografinen lähestymistapa. Kuopio. Kopijyvä Oy.

Laitila, M. 2013. Mielenterveys- ja päihdetyö osana kunnan hyvinvointia – Opas strategiseen suunnitteluun. Tampere. Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy.

Meriläinen, N. 2015. Omaohjaajuus Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodissa. Ylemmän Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.10.2016.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/96295/Merilainen_Niina.pdf?sequence=1

Pohjalainen. 2016. Sosiaalipsykiatrinen yhdistys sai laatumerkin. Lehtiartikkeli. Pohjalainen, 12. 234. Vaasa.

Puusniekka, A., Saaranen-Kauppinen, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 27.10.2016. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1.html

RAY. 2016. Vaasanseudun sosiaalipsykiatrinen ry. Raha-automaattiyhdistys. Avustustietokanta. Viitattu 17.10.2016. <http://avustukset.ray.fi/fi-fi/jarjesto/2396>

Reilu Palvelu ry. 2016. Reilu Palvelu ry. Viitattu 11.10.2016
<http://www.reilupalvelu.fi/>

Reuter, A. 2013. Kuntoutussuunnitelma. Kuntoutusportti. Viitattu 23.7.2016.
<http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/kuntoutus/kuntoutussuunnitelma/>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. Asumista ja kuntoutusta. Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluja koskeva kehittämissuositus. Viitattu 25.10.2016. https://www.thl.fi/documents/470564/817072/Asumista_ja_kuntoutusta_a_stm+2007+13.pdf/6740f734-8533-482c-9d65-bd86a757e235

STM, Stakes & Suomen Kuntaliitto. 1999. Sosiaali- ja terveydenhuollon laadunhallinta 2000-luvulle. Valtakunnallinen suositus. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. a. Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. Viitattu 25.6.2016. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/kansallinen-mielenterveys-ja-paihdesuunnitelma>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. b. WHO:n mielenterveysalan yhteistyökeskus. Viitattu 25.6.2016. <https://www.thl.fi/fi/thl/yhteistyö/kansainvalinen-thl/thln-kansainvaliset-yhteistyötahot/whon-mielenterveysalan-yhteistyökeskus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016 c. Työmenetelmät ja –välineet. Viitattu 14.10.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/työmenetelmät-ja-välineet>

Timonen-Kallio, E. 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajina. Teoksessa Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Toim. Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. Oppimateriaaleja 44. Turku. Turun Ammattikorkeakoulu.

Timonen-Kallio, E. 2012. Kasvatusta vai hoitoa? – Lastenkotityö kotitapaisuuden ja mielenterveyden tulkintakehyksessä. Teoksessa Lastensuojelun ja psykiatrian rajapinnoilla, 35–55. Toim. Timonen-Kallio, E. & Pelander, T. Oppimateriaaleja 69. Turku. Juvenes Print Oy.

Toimintasuunnitelma. 2015 a. Toimintasuunnitelma 2016. Vaasanseudun sosiaalipsykiatrisen yhdistys ry.

Toimintasuunnitelma. 2015 b. Toimintasuunnitelma 2016. Vaasanseudun sosiaalipsykiatrisen yhdistys ry.

Toimintakertomus. 2015. Toimintakertomus 2015. Vaasanseudun sosiaalipsykiatrisen yhdistys ry.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. – painos. Helsinki. Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki. Viitattu 27.10.2016. http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vaasanseudun sosiaalipsykiatrisen yhdistys ry 2016. Ajankohtaista. Tiedote 19.8.2016. Viitattu 28.10.2016. <http://www.vaasansospsyk.fi/fi/ajankohtaista/>

Valtiontalouden tarkastusvirasto. 2009. Mielenterveyspalveluja ohjaavan lainsäädännön toimivuus. Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomus 194/2009. Helsinki. Edita Prima Oy. Viitattu 10.5.2016. https://www.vtv.fi/files/1848/1942009_Mielenterveyspalvelut_netti.pdf

Virtanen, M. 2002. Yksilövastuisen hoitotyön ihmiskäsitys. Teoksessa Minun hoitajani – näkökulmia omahoitajuuteen, 9–30. Toim. Aalto, P. & Munnukka, T. 2.-painos. Vantaa. Tammi.

Vuori-Kemilä, A. 2007 a. Mielenterveys. Teoksessa Mielenterveys- ja päihdetyö: yhteistyötä ja kumppanuutta, 7–16. Toim. Annala, T., Saarelainen, R., Stengård, E. & Vuori-Kemilä, A. Helsinki. WSOY oppimateriaalit.

Vuori-Kemilä, A. 2007 b. Palvelujärjestelmä moniammatillisuudesta moniääni-syyteen ja verkostoyhteistyöhön. Teoksessa Mielenterveys- ja päihdetyö: yhteis-työtä ja kumppanuutta, 45–64. Toim. Annala, T., Saarelainen, R., Stengård, E. & Vuori-Kemilä, A. Helsinki. WSOY oppimateriaalit.

World Health Organization. 2016. Mental health: strengthening our response. Vii-tattu 9.5.2016. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs220/en/>

Yliviitala, J. 2015. Toiminnanjohtaja. Vaasanseudun sosiaalipsykiatrisen yhdistyksen. Haastattelu. 22.12.2015.

SAATEKIRJE

Arvoisa Kuntoutuskoti Mainingin asukas

Opiskelen Vaasan ammattikorkeakoulussa sosiaalialalla ja teen opinnäytetyön omaohjaajuudesta Kuntoutuskoti Mainingissa. Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää asukkaiden ja työntekijöiden kokemuksia omaohjaajuudesta Kuntoutuskoti Mainingissa ja näin kehittää omaohjaajuutta.

Toteutan opinnäytetyön haastattelemalla Kuntoutuskoti Mainingin asukkaita ja työntekijöitä kesällä 2016. Haastattelutilanteessa ovat läsnä vain minä ja haastateltava. Nauhoitan haastattelut edellyttäen haastateltavan suostumusta. Käytän haastatteluista saatua materiaalia vain tässä opinnäytetyössä ja hävitän materiaalin opinnäytetyön valmistuttua ja sen tultua hyväksytyksi Vaasan Ammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyössä en tuo kenenkään henkilötietoja esille ja kirjoitan raportin siten, ettei siitä tunnista ketään yksittäistä henkilöä.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Kokemuksesi ovat todella tärkeitä opinnäytetyön kannalta, ja niiden avulla Maininki pystyy kehittämään omaohjaajuutta. Tutkimukseen osallistumisesi voit keskeyttää milloin tahansa.

Mikäli sinulla on kysyttävää tutkimukseen tai haastatteluun liittyen, ota minuun rohkeasti yhteyttä!

Terhi Rajaniemi

HAASTATTELULUPA

Annan suostumukseni siihen, että Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelija Terhi Rajaniemi saa haastatella minua ja käyttää haastattelussa antamiani tietoja hänen opinnäytetyössään. Olen saanut saatekirjeen, ja olen tietoinen tutkimuksen tarkoituksesta ja sen tavoitteista.

Ymmärrän tutkimuksen olevan vapaaehtoinen ja sen, että voin kieltäytyä siitä tai keskeyttää osallistumiseni milloin tahansa.

ANNAN LUVAN HAASTATTELUN NAUHOITTAMISEEN

KYLLÄ

EI

Allekirjoitus ja nimenselvennys

_____ / _____ 2016

Luvan antajan allekirjoitus

Haastatteluluvan vastaanottajan allekirjoitus

TEEMAHAASTattelun runko: Työntekijät

1. TAUSTATIEDOT

- Oletko aikaisemmin ollut omaohjaajana?

2. OMAOHJAAJASUHDE

- Mitä omaohjaajuus mielestäsi on?
- Millaisissa tilanteissa tuet omaohjattavaasi?
- Miten tuet omaohjattavaasi?
- Mitä omaohjaajuus merkitsee sinulle?

3. OMAOHJAAJAMENETELMÄN KEHITTÄMINEN

- Miten omaohjaajasuhdetta ja –menetelmää voisi kehittää?

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO: ASUKKAAT**1. TAUSTATIEDOT**

- Kuinka pitkään olet asunut Kuntoutuskoti Mainingissa?
- Onko omaohjaaja-sana ja sen tarkoitus sinulle tuttu?

2. OMAOHJAAJASUHDE

- Millaisissa tilanteissa saat omaohjaajaltasi tukea?
→ Kuvaile minkälaista tukea saat omaohjaajaltasi.
- Mitä omaohjaajuus mielestäsi on?

3. OMAOHJAAJAMENETELMÄN KEHITTÄMINEN

- Mitä toiveita sinulla on sinun ja omaohjaajasi suhteelle?
 - Mitkä asiat toimivat tällä hetkellä?
 - Mitkä asiat eivät toimi tällä hetkellä?
- Miten haluaisit kehittää omaohjaajasuhdetta?